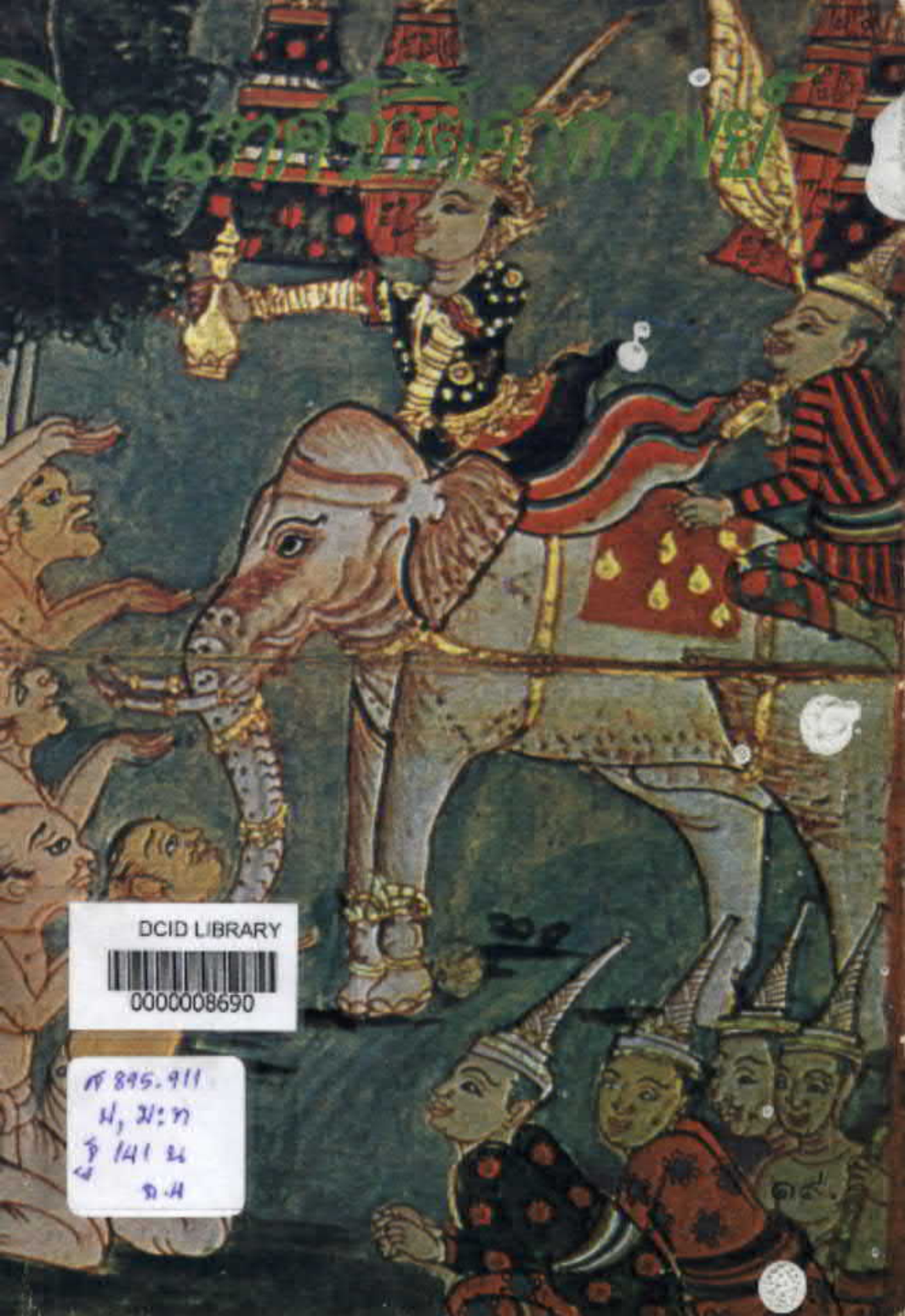

DCID LIBRARY

0000008690

ร 895.911

4, 2:7

ร 141 24

ร.4

หนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย
เรื่อง นิทานหัตถ์ชาติคำกาพย์
ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้น

ของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๕,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๑

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๑๙.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย เรื่อง นิทาน
ทศชาติคำกาพย์ สำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษา
ตอนต้น ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือ
นี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๐

กมล วาดวิจิตร

(นายจรูญ วงศ์สายัณห์)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

วันที่ 22 ต.ค. 1544	ท. 4
เลขทะเบียน 03 831	
เลขที่เอกสาร 895.911	ด.ท

คำนำ

หนังสือเรื่อง “นิทานทศชาติคำกาพย์” นี้ นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ ได้ประพันธ์ขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้อ่านและเข้าใจเรื่องราวโดยตลอด อันจะทำให้การเรียนเรื่องเหล่านี้บางเรื่องที่กรมวิชาการกำหนดให้เรียนในวรรณคดีไทย ได้ผลดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังให้ความรู้ในเรื่องล้นหลามอีกด้วย กรมวิชาการ พิจารณาแล้วเห็นสมควรจัดพิมพ์เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย สำหรับชั้นมัธยมศึกษา และได้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งนาย นิรันดร์ นวมารค เป็นผู้ตรวจ

กรมวิชาการหวังว่า หนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชา ภาษาไทยตามสมควร

กรมวิชาการ

คำชี้แจงของผู้แต่ง

หนังสือนิทานทศชาติคำกาพย์ นี้ จัดขึ้นในฐานะประธานอนุกรรมการ
โครงการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แต่งขึ้นโดยอาศัยแนวจากเรื่อง “พระทศชาติ”
ที่นายแปลก สนธิรักษ์ เป็นผู้เรียบเรียง และเมื่อได้นำต้นฉบับเสนอต่อ
พันตรีหญิงผ่องบ โปษะกฤษณะ นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่ง
ประเทศไทย ฯ นายกสมาคมก็ได้กรุณาติดต่อขอรับความอนุเคราะห์ในเรื่อง
ทุนจัดพิมพ์จากสำนักนายกรัฐมนตรี ด้วยเห็นว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา
การแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ไปยังเยาวชนไทย สอดคล้องกับโครงการเผย
แพร่เอกลักษณ์ไทยของสำนักนายกรัฐมนตรี ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุน
ของสำนักนายกรัฐมนตรี และโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือ
นิทานทศชาติคำกาพย์ขึ้นขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทยสำหรับ
โรงเรียน ทั้งนี้ นับเป็นความกรุณาอย่างสูง คณะอนุกรรมการโครงการจัดทำ
หนังสือสำหรับเด็กของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระ
บรมราชูปถัมภ์ จึงขอจารึกอุปการคุณของหน่วยราชการที่กล่าวนามมา
ไว้ ณ ที่นี้ ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

อนึ่ง ในการแต่งหนังสือเรื่องนี้ ดร. วอลเดมาร์ ซี ไฮเลอร์ แห่ง
โรงเรียนนานาชาติ ได้มีส่วนสนับสนุนมาตั้งแต่ต้น ทั้งได้ช่วยจัดหาภาพ
จิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระทศชาติบางภาพจากห้องสมุดสาธารณะของนคร
นิวยอร์กมาเป็นภาพปกด้วย ดิฉันจึงขอแสดงความขอบคุณ ดร. วอลเดมาร์
ซี ไฮเลอร์ ไว้ในโอกาสนี้ด้วย กุศลผลบุญอันใดที่เกิดจากการแต่งหนังสือ
เรื่องนิทานทศชาติคำกาพย์ ดิฉันขอน้อมอุทิศถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา
และสังฆบูชา ชั่วกาลนาน

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

ประธานอนุกรรมการโครงการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก

สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตุลาคม ๒๕๒๐

ประณามพจน์

กาพย์ยานี ๑๑

นโม พุทธายะ
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกร
 เดชะคุณพระพุท
 เดชะพระธรรมมี
 เดชะคุณพระสงฆ์
ขอจงคลี่ปญญา
 เรื่องราวพระทศชาติ
แก่องค์พระผู้ครอง
 ขอให้พระธรรมรส
ทศชาติเด่นดำรง
 เพื่อเสริมซึ่งศรัทธา
ร่วมใจสร้างไมตรี

ขอนบพระรัตนตรัย
 ตามดวงโชติโรจน์รังสี
 บริสุทธืปราศราก็
อานุภาพปราบพาลา
 ที่ดำรงพระศาสนา
 ข้าน้อยนทร์ร้อยกรอง
อภิวาทบาทบัวทอง
 ธรรมพิสุทธิ์พุทธองค์
จงปรากฏดุจจางาม
 เป็นหลักหนุนคุณความดี
ชนทั่วหน้าเลิกล้ายี่
 มีแสงธรรมนำโลกเทอญ

กาพย์ฉบัง ๑๖

ข้าขออภิวันที่อัญชลี
พระมหากษัตริย์ไทยไพสิฐ
 ถ้วนทุกพระองค์ทรงฤทธิ
ปกบป้องครองรัฐสีมา

แต่ภูบดี

เรื่องธรรมทศพิธ

[๒]

ข้าขอบบไหว้บูชา
ผู้ก่อกำเนิดเกิดตน

บิตรมารดา

กตัญญูชิดมั่นกมล
เปรียบดุจมหาสาครินทร์

พระคุณล้นพ้น

ข้าขอบบคุณอาจณ
พระคุณที่ได้สั่งสอน

ครูอาจารย์ถวิล

ถ่ายทอดวิชาอาทร
ภาษาจรีสาสง่าศรี

จนได้อักษร

ขอจงดลจิตกิดดี
จงงานสัมฤทธิ์สฤษฏ์เทอญ

วิริยะมั่นมี

บทนำ

กาพย์ฉบัง ๑๖

ปางเมื่อองค์พระสัมมา	สัมพุทธศาสนา
ประทับเขตวันวิหาร	
ภิกษุประชุมต่างวาระ	ปรารภเหตุการณ์
ที่พระพุทธองค์ทรงศรี	
ได้ทรงบำเพ็ญบารมี	คุณงามความดี
พาทั้งทุกขภัยใหญ่หลวง	
จึงทรงเทศน์โปรดสงฆ์ปวง	กล่าวถึงชาติล่วง
ไปแล้วในอดีตสมัย	
แต่ละชาติที่เป็นไป	สืบชาติทรงชัช
บำเพ็ญคุณธรรมนำศรี	
หนึ่ง เนกขัม พระเต็มยศ	พ้นทุกข์ข้าย
ด้วยการบวชนาอัสจรรย์	
สองพระมหากษัตริย์	วิริยะ เพียรมั่น
ว่าสมุทรรพทุกข์สุขใจ	
สามพระสุวรรณสามไชรี	เมตตา อภัย
ยกโทษปล่อยภัยภูบาล	
สี่พระเนมิบันดาล	ด้วยแรง อธิฐาน
ได้เสด็จชมมรณและสวรรค์	

ห้าพระมหอสถเที๋ยงธรรม์
เกียรติคุณปรากฏศไกร

หกพระภูริทัตทรงชัย
ไมโกรธไมเกลียดไพร่

เจ็ดจันทกุมารภูมิ
อดทนพินัยทั้งผอง

แปดพระนารทะเรื่องรอง
ปราบทิว้องค์ราชา

เก้าพระวิฐรเมธา
เทศนาธรรมโปรดนาคินทร์

สิบเวสสันดรภูมิินทร์
ทุกสิ่งแม่โอรสธิดา

ถ้วนทศบารมีปรีชา
สมพุทธชลพระโพธิญาณ

พระคุณยิ่งใหญ่ไพศาล
เคารพพระธรรมดำรง

ปัญญา เลิศกรัน

ถือ สีส อำไพ

มันใน ขันดี

อุเบกขา กรอง

สัจจะ สูงค่า

บำเพ็ญ ทาน สั้น

องค์พระสัมมา

ชาวโลกสักการ

พระชาติที่ ๑

พระเตมีย์

ภาพย์ฉบับ ๑๖

ปางหลังยังมีราชา

ทรงพระนามว่า

กาสีกราชทรงธรรม์

ธ ไร้อิสสืบสัน-

ตติวงศ์นั้น

จึงปวงราษฎรวอนขอ

ให้ทั่วทรงมีพระหน่อ

อิสลอล

ธ จึงมีราชบรรหาร

ให้มเหสีและนางกราญ

นางสนมบริวาร

ตั้งความปรารถนามีบุตร

องค์จันทเทวีผ่องผุด

ถือศีลบริสุทธิ

พระนางบำเพ็ญภาวนา

อาภาหศีลกล้า

มีนามมิช้ำ

จึงทรงมีราชอิส

ลักษณะมงคลปรากฏ

พราหมณ์จึงขอยศ

ว่ามีบุญญาบารมี

ทั่วกาลสิกราชเปรมปรีดิ์

ตั้งพระนามศรี

เตมียราชกุมาร

ครั้นทรงเจริญวัยไม่นาน
ก็จะรับราชสมบัติ

เห็นภัยในการ

ทรงเห็นเป็นทุกข์แน่ชัด
แสวงทำเป็นไปให้เห็น

ช จึงไม่ตรัส

ตลอดสิบหกปีบำเพ็ญ
ไปบวชให้พ้นทุกข์ภัย

หวังเพื่อหลีกเลี่ยง

ใครจักทดลองอย่างไร
ง่อยเปลี้ยพิกลพิการ

ช แสดงดูไบ

ลองด้วยชนมรสหวาน
พระกุมารมิได้ใช่ดี

อร่อยใดปาน

ลองด้วยของเล่นหลอกล่อ
ช ไม่เคลื่อนไหวภายใน

ผลไม่มากมี

ลองโดยถวายเป็นของกิน
ช ก็มีได้ไหวพริบ

อภีหัสดิน

แม้อลองด้วยงูพิษร้าย
ก็สตราวุธทั้งสี่ยังตั้ง

นางรำกรีดกราย

ประโคมฆ้องกลองประณี
โดยไม่สะดุ้งสะเทือน

พระกุมารทั้ง

ลองด้วยแสงกล่าตาเหิน
อีกของสกปรกนานา

แมลงวันแปรอะเหิน

ทองด้วยความร้อนแรงกล้า

สาวรุ่นโสภา

ไร้ผลใดแก่พระกุมาร

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

เมื่อทรงเห็นว่า
นั้นเป็นบ้ำไบ
พราหมณ์ว่าเป็นกาล

ให้นายสุนันท์
คู่ป้าชำไกล
เต็มยศภูธร

ยกท้ายรถนั่ง
ปรารถนาเครื่องทรง
บัญชาามาตลี

พระทัยผ่องแผ้ว
สารดีสุนันท์
มองดูกลับคล้าย

กาสิกราชา

โอรสกูปาล
ดุจไร้วิญญาน
กิดีแน่นอน

ธ จึงลงทัณฑ์
สารดีนำจร
ฝังให้ม้วยมรณ
สมถวิลยินดี

ธ ทองกำลัง
แกว่งด้วยฤทธิ์
จึงองค์โกสีย์
ให้น้ำมาถวาช
ทรงเครื่องทิพย์แล้ว
ดำรงสัทททาย
หันเห็นฤสาช
องค์พระกุมาร

ธ ไม่ยอมฟัง
ธ ว่าเพียรจน
เพราะไม่ต้องการ

กุศลยังขาด
พระชนกชนนี
พลอยมีศรัทธา

อีกทั้งทวยราษฎร์
ศึกษาพระธรรม
บารมีบวร

เจริญเสด็จกลับวัง
จักบวชในพนาลัย
ได้พื้นทรนาค
สมบัติราชา
ธ จึงออกบวช
ได้สมปรารถนา
ที่ติดตามมา
บวชตามกุศล
ขุนนางอำมาตย์
บวชในดงดอน
เนกขัมมสูตร
ยิ่งใหญ่ใหญ่บุลย์

พระชาติที่ ๒

พระมหาชนก

ภาพย์ฉบับ ๑๖

พระมหาชนกกุมาร

โอรสญบาล

อริยฐานนกราชา

ผู้ครองเมืองมิลิตา

รบสิ้นชีวา

ในการสงครามยามเข็ญ

องค์พระมเหสีหนึ่งเร้น

ทุกข์ช้ำกล้ำเค็ญ

มีพระโอรสในครรภ์

พลัดพรากจากเมืองนานวัน

สู่เมืองหนึ่งนั้น

นามจัมปาลกะนคร

ทิสปาโมกษ์อาทร

พิทักษ์องค์อร

จน ๖ ประสูติโอรส

ศุภลักษณ์เลอโฉมปรากฏ

เทวมียศ

ถนอมเลี้ยงรักเพียงดวงใจ

จนพระกุมารเจริญวัย

วันหนึ่งสงสัย

ทูลถามพระราชมารดา

ใครคือพระชนกนั้นหนา

ทราบความมิช้า

๖ ขอทำการค้าขาย

สู่สุวรรณภูมิจุดหมาย

พายุทำลาย

ดำเนินล้าลุ่มลง

ฝูงชนในเรือปลดปล่อย

ยังเหลือแต่องค์

มหาชนกกุมาร

ธ เพียรแหวกว่ายสายธาร

ทนทุกข์ทรมาน

เพียงใดมิได้ท้อถอย

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

มิได้ตระหนก

ความเพียรแก่กล้า

ฝ่าคลื่นผืนคอย

จนเห็นดวงจันทร์

สมาทานสี่ลผล

ร้อนถึงนางมณี

ใครหนออดต่ำห์

ประโยชน์อย่างไร

มิถึกฝั่งนั้น

พระมหาชนก

ว่าวารีลอย

มานะไม่ปล่อย

ประคองชีวี

ว่ายอยู่เจ็ดวัน

วันเพ็ญเ่องศรี

กุศลมากมี

เมฆตามาพลัน

นางจึงถามว่า

ว่ายน้แข็งขัน

จึงไม่ไหวหวั่น

ก็ยั้งว่าวน

อันความเพียรนี้
 แม้ไม่เห็นฝั่ง
 วันหนึ่งคงดล

ได้ตอบวาจา
 ไม่ทันถึงฝั่ง
 ประโยชน์อันใด

ผู้เพียรขวนขวาน
 ขณะเพียรอยู่
 เพราะทำหน้าที่

ศรัทธาอันมั่น
 พาเหาะเวหน
 ค่อยวางวรกาย

กาพย์ยานี ๑๑

สวนนั้นเป็นสวนหลวง
 ชิดวังแห่งราชา

ธ ตอบบวจี
 ย่อมนำสู่ผล
 เมื่อยังชีพชนม์
 สมหวังตั้งใจ

นวลนางเมขลา
 แม้เพียรเพียรไร
 ชีพพังบรลล์
 จักบังเกิดมี

ธ ตอบแบบชล
 แม้ม้วยชั่ว
 เป็นผู้ทำดี
 อย่างลูกผู้ชาย
 เมขลาฟังคำ
 จึงอุ้มฤๅสา
 คลสวนที่หมาย
 บนแท่นศิลา

ป้ามะม่วงตระการตา
 มิถิลาสิ้นชีวิ

เหลือแต่ราชธิดา
 ปัญญาเลิศนารี
 เสนาพยุพตามาศัย
 เสี้ยรู้ต้องอับอาย
 เสี่ยงราชรถไป
 ปริศนาทวยธุกต้อง
 กรองเมืองประเทืองสุข
 เบื่องปลายกลาขรินรมย์
 ชาตินี้ช้คุณธรรม
 มหาชนกहनุน

พระนามว่าสิวลี
 มีปริศนาที่ท้าทาย
 อวดฉลาดหวังโฉมฉาย
 มีหาญสู้เป็นคู่ครอง
 เกยทรงชัยในครรลอง
 สองวิวห้ผาสูกสม
 ปราศภัยทุกข์ที่ตรอมตรม
 ๓ ออกบวชบำเพ็ญบุญ
 เพียรเลิศล้ำผลอดุลย์
 ให้ประชาศรัทธาแล

พระชาติที่ ๓
พระสุวรรณสาม

ภาพัณยานี ๑๑

ยังมีสองดาบส
สามภริยาได้
ทั้งสองมันส์ลัสตัย
เพียงหัตถ์ลูบท้องนั้น
ผิวพรรณงามดังทอง
วัยสิบหกปีกลาย
สองดาบสตาบอด
รับใช้ทุกเวลา
ตักน้ำจากลำธาร
พ้อแม่ขามนั่งนอน

ภาพัณยบัง ๑๖

กล่าวถึงปิลยักข์ภูวนัย
นามว่าพาราณสี
วันหนึ่ง ๓ เสด็จพงพี
เป็นที่สำราญอารมณ์

บำเพ็ญพรตในพงไพร
บุตรด้วยเหตุพิเศษสรรค์
ปฏิบัติเครื่องพรหมจรรย์
นางทรงครรภ์ได้บุตรชาย
พักตร์ผุดผ่องดุจเดือนฉาย
สุวรรณสามนามมีมา
ได้บุตรยอดเสนหา
ด้วยน้ำใจใฝ่อาทร
เสาะอาหารในดงดอน
ปรนนิบัติไม่ขัดใจ

๓ กรองเวียงชัย

หวังล้ามฤกษ์

เกาะลัดตัดทางหว่างพนม
มีฝูงสัตว์ห้อมล้อมตัว

กระต่ายแก้งกวางไพร ไม่กลัว
เทินหมอน้ำมาในไพร

วิหขมมาลาฉันท

ปิลยักข์สุดฉงน

หนุ่มน้อยน่ารัก

สรอาบซาพิช

ถูกกายทรมาวัย

ฝูงสัตว์ตกใจ

สับสนด้นดั้น

สุวรรณสามเจ็บปวด

ร้องเสียงโหยหวน

เราไม่เคยมี

ใครยิ่งจงกล้า

ท่านคือผู้ใด

จงมาจำนรรจ์

ปิลยักข์ราชา

ถ้อยคำสุนทร

จึงล้ำแดงองค์

เรา^{นี้}คือท้าว

เทินหมอน้ำข้าม

สุวรรณสามขี้มั่ว

สนเท่ห์ยิ่งนัก

ไม่กริ่งเกรงภัย

ทรงฤทธิยิ่งไป

มาณพชบชวน

วิ่งไขว่ไพรวัน

ทุกตัวทั่วถ้วน

รวดเร็วเรววัน

ใครหนอแกล้งกัน

ไพร่บ่จำ

ปรากฏตัวพลัน

แฝงในไพรวัน

ให้รู้เรื่องราว

ชินวาจาอ่อน

ไม่มีสามหา

จำนงบอกกล่าว

ปิลยักข์ภูมินทร์

กรอกรองแคว้น^๕

จึงสุวรรณสาม

ข้ามครดาบส

เนื้อไม่น่ากิน

ปลียักษ์ตรัสว่า

ไยเจ้าขัดขวาง

จึงสุวรรณสามแย้ง

สัตว์ในไพร่สมจ้

ข้าไปที่ใด

ล้อมหน้าล้อมหลัง

ปลียักษ์ขำใจ

จึงเอ่ยวาจา

กาพย์ยานี ๑๑

สุวรรณสามไม่ถือโกรธ

ห้วงแต่ดาบสไพร

ขององค์พระทรงเดช

เลียงคู่ด้วยการดู

ตั้งเสร็จสลับพลัน

แก้ไขไม่ผ่อนกลาย

กาสนันาม

กราบทูลภูผดินทร์

ไรยศศักดิ์สิ้น

ยิงไปไร่ผล

เรามาอิงกวาง

สัตว์หน่ด้นด้น

ท่านแกลังกล่าวกล

ข้ามเมตตา

สัตว์ไพร่พร้อมพร้ง

ไม่เคยเข่นฆ่า

ได้ทำผิดมา

ข้ามขอกภัย

จึงยกโทษถวายไ้

ทั้งสองศรีผู้มีคุณ

จงโปรดเกศช่วยเชื่อน

แทนข้ามท้าวววย

พระทรงธรรม์ประคองกาย

ก็สิ้นใจในบัดล

๑๒

กาพย์ฉบับ ๑๖

กรานั้นเทพธิดาโสภณ	ล่องลอยเวหน
เคยเป็นมารดาสุวรรณตาม	
ในชาติก่อนได้ติดตาม	มาพบในยาม
มาณพน้อยนั้นบรรลย์	
จึงเอ่ยวาจาทันใด	เร้นกายมิให้
ปลื้มก้มได้เห็นกายนาง	
พระองค์ปลงชีพาวาง	เป็นบาปที่สร้าง
บาปนี้คงจักตามสนอง	
ขอพระองค์จงไต่ตรอง	ไต่บาปทั้งผอง
โดยเลียงดาบสผู้ชรา	
เหมือนครั้งยังมีบุตรา	เลียงพ่อแม่มา
อย่าให้อ่อนทร้อใจ	
ปลื้มก้มรับคำทันใด	แล้วจึงเสด็จไป
แจ้งสองดาบสตามจริง	

กาพย์ยานี ๑๑

บุตรท่านผู้มีนาม	สุวรรณตามถูกศรยิง
ดาบสไม้ประวิง	ขอให้พาหาลูกพลัน

กรั้นถึงเข้าก่อร่าง

มีอกลำพรวงลูกนั้น

ตั้งสัจย์อธิษฐาน

ขอให้กินชีวิ

วิชชุมมลาฉันท

อำนาจความสัจย์

ผูกพันการจากสลับ

พ่อแม่กลับเห็น

ราชาน้อมนำ

นี้คือผลบุญ

คุณธรรมอำไพ

ดุจดุจสุวรรณสาม

พันทุกข์ล้าเถิน

อันเมตตาธรรม

ชุ่มชื่นใจชน

แผ่เมตตาไป

ไมตรีดำเนิน

ท้าวขวางร่ำจาบัลย์

สัมผัสนุ่นบุญยังมี

โปรดบันดาลเป็นสักขี

ด้วยลูกนั้นมั่นคุณธรรม

บัตถลมาณพ

สันเวรสันกรรม

เช่นเคยเข้าคำ

ราชธรรมบำเพ็ญ

เกิดคุณยิ่งใหญ่

ดลให้ได้เห็น

ความดีลอยเด่น

ด้วยธรรมจำเริญ

นำสุขเป็นผล

ปวงปราชญ์สรรเสริญ

ในผู้กำเิน

กลับร้ายกลายเป็นดี

พระชาติที่ ๔

พระเนมิราช

กาพย์ฉบับ ๑๖

กริ่งหนึ่งยังมีราชา	ทรงพระนามว่า
พระเนมิราชทรงธรรม	
พระจริยาวัตรเลิศล้ำ	ธ ทรงน้อมนำ
ปวงชนให้ประพาศดี	
ชนใดใฝ่ธรรมจารี	กรั้นวาชี้วี
กุศลดลให้ไปสวรรค์	
วันหนึ่ง ธ สงสัครัน	ทานกับพรหมจรรย์
ธรรมใดมีค่าอันสูงส่ง	
มากล้ากว่ากันมันคง	ธ กรุ่นงุนง
จักใคร่ได้ทราบความจริง	
ร้อนถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์	สาส์นชั้นใหญ่ยิ่ง
จึงเสด็จมาสู่ราชฐาน	
ลอยเหนือปราสาทรัตนฉวาล	เนมิภูบาล
จึงดำรัสถามปัญหา	
ที่สงสัยในวิญญาณ์	องค์อัมรินทรา
ตรัสตอบชอบด้วยเหตุผล	

กาพย์ยานี ๑๑

พรหมจรรย์นั้นประเสริฐ
 อานิสงส์ส่งบุคคล
 ผู้ใดบำเพ็ญพรต
 พรหมจรรย์ผลนั้นมี
 ผู้ใดไม่ประมาท
 บริจาคทรัพย์สวดการ
 ทาน สีล ธรรมกุเลศ
 ภูวนัยได้ฟังองค์
 ตรัสเสร็จองค์มัจฉาน
 ทวยเทพทราบข่าวพลัน
 ที่เคยสั่งสอนธรรม
 จึ่งวอนองค์อินทรา
 มาเยือนเทวสถาน
 เทพบุตรมาดลี
 เชิญเสด็จนมัสราช
 โลกกันตั้นนั้นทางผ่าน
 ทนทุกข์ทรมาน
 ทรงทราบว่บาปไม่มี

คุณล้ำเลิศขอดกุศล
 ให้ผ่อนแล้วแคล้ววราภัย
 เช่นดาบสในพงพี
 ทรงคุณค่ายิ่งกว่าทาน
 มีโอกาสเร่งเจ้างาน
 รักษาศีลภิญโญขง
 เพียรทำเกิดเกิดอานิสงส์
 อัมรินทร์ยินดีครัน
 ลาภูบาลกลับสวรรค์
 ราลิกบุญคุณราชา
 อันเลิศล้ำแต่ก่อนมา
 ให้อัญเชิญพระภูมิ
 ด้วยทิพยยานอันเจิดศรี
 จึ่งรับเทวโองการ
 ทรงยานมาสขมพิมาน
 เห็นสัตว์นรกตกอัครี
 สาหัสสนานกับพันปี
 ผลจริงแท้แก่ผู้ทำ

วิหขมมาลาฉันท

ครั้นถึงเมืองแมน
แสงแก้วแกมทอง
ได้ยลทวยเทพ
ผลบุญน้อมนำ

ให้เสด็จกันวัง
สั่งสอนศีลธรรม
วันหนึ่งทรงเห็น
เส้นเกศาร่วง

ให้จึงทรงผนวช
ราชสมบัติ
รับมอบครอบครอง
จึงองค์ทรงชัย

เรื่องนชชัค
เกิดธรรมเป็นเหตุ
บาปบุญคุณโทษ
ชาติินสำคัญ

แดนโรจน์เรืองรอง
เจดจำเป็นล้า
เสพสุขเข้ากำ
สู่แมนแดนสรวง
ตั้งจิตน้อมนำ
เปลื้องทุกข์ชนปวง
หงอกเด่นเงินขวง
รำพึงถึงวัย

บวชพลันทันที
โอรสศไกโร
ทำนองภวนัย
ได้ซึ่งพรหมจรรย์
องค์กษัตริย์ทรงเดช
ให้เบ้าไอศวรรย์
เทศน์โปรดทั่วกัน
อธิษฐานบารมี

พระชาติที่ ๕
พระมโหสถ

ภาพย์ฉบับ ๑๖

ในกาลครั้งหนึ่งเศรษฐี

นามว่าสิริ

วัดกะกับนางสุมนา

ทั้งสองได้บุตรโสภา

อัศจรรย์เกิดมา

ในมือมีแท่งชาติ

บิดาปวดหัวเจ็ดปี

ฝนยาทาที่

หน้าผากหายปวดหัวพลัน

กิตติศัพท์เล่าลือกัน

นับแต่บัดนั้น

ผู้ป่วยมาให้รักษา

ทุกรายหายโรคนานา

เศรษฐีปรีดา

ให้นามบุตรว่ามโหสถ

เศรษฐีอุดมลาภยศ

ตำรวจปรากฏ

ว่ามีทารกหนึ่งพัน

เกิดพร้อมมโหสถนั้น

จึงให้รับขวัญ

ด้วยเครื่องประดับทุกคน

มโหสถเจริญวัยโสภณ

มีเพื่อนมากล้น

มาเล่นด้วยกันบรรดา

อายุเจ็ดขวบภาษา
แจ่มใสใครเห็นเอ็นดู

สวงามสง่า

กาพย์ยานี ๑๑

วันหนึ่งเด็กเล่นเพลิน
เด็กวิ่งกันเกรียวกรู

มโหสถจึงคิดสร้าง
แบ่งห้องไม้ปะปน
ที่เล่นที่พักผ่อน
ที่ตัดสินคดี

ชวนเพื่อนรวมเงินกัน
เรียกช่างสร้างศาลา

สระบัวสวนดอกไม้
ทุกสิ่งเสร็จครบครัน

ฝูงชนชุมนุมกัน
มโหสถทรงปัญญา

ฝนบังเอิญตกพรุ่งพรู
ด้วยไม่มีที่หลบฝน

ศาลากว้างแบบแบบชล
ประโยชน์ใช้ได้มากมี
ผู้สัจจรวินิ

ที่กลอดบุตรหญิงอนาถา
ได้หลายพันเปรมปรีดา

ตามแบบเห็นเป็นอัศจรรย์
สร้างไว้ให้น่าสุขสันต์

มองดูคล้ายเทพสภา
ทุกทุกวันที่ศาลา

ตัดสินความตามเที่ยงธรรม

กาพย์ฉบัง ๑๖

กรุงมิถิลาวันรับยศ
ถือท้าววิเทหราช

มีราชานำ

ธ มีสัณชิตฉลาด

เกษมภูวนาถ

จักมีบัณฑิตอีกคน

ผู้นั้นจักฉลาดเหนือตน

ปัญญาเลิศล้ำ

คำทายนั้นครบเจ็ดปี

ราชาให้อำมาตย์สี่

สี่มหาเมธี

จักอยู่ตำบลหนใด

สี่อำมาตย์ท่องเที่ยวไป

พบศาลาใหญ่

รูปร่างอย่างเทวสภา

สืบถามความจริงจึงปรา-

กฏว่ากุมาร

มโหสถสั่งช่างสร้างสรรค์

ปัญญาสุทธาโศรทัน

แน่แล้วเด็กนั้น

บัณฑิตที่ห้าน่ารัก

ส่งคนทูลข่าวประจักษ์

แต่องค์ทรงศักดิ์

วิเทหราชพอพระทัย

หากสัณชิตก้านไว้

สถานทีนั้นไซ้

ใครก็สร้างได้คู่กับ

วิเทหราชทรงธรรม

สดับคำค้านั้น

ยับยั้งรอดปัญญา

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ปัญญามโหสถ

ต่อมาปรากฏ

ในเรื่องนานา

เหยี่ยวคาบชิ้นเนื้อ^๕
เด็กไล่แหงนหน้า

โดยใช้ปัญญา
วิ่งเร็วเหยียบเงา
เหยี่ยวตกใจจัง

กราบทูลราชา
ยกเป็นบัณฑิต
ราชาทรงธรรม์

เป็นเหยื่อบินมา
ดูแล^๕ร้องดัง

มโหสถอาสา
ได^๕เนอจุหวัง
เสียงเร่าดังดัง
ทั้ง^๕เนอรับทัน

บัณฑิตอิจา
อย่าเพื่อหุ่นหัน
ไซ่กิจอัสจรรย
จึงยัง^๕ร้อง

ภาพย์ฉบับ ๑๖

ต่อมามีเหตุอีกหนอ
ผูกโคแล้วนอนหลับไหล
พวกโจรมาลักโคไป
เมื่อ^๕ตื่นไม่เห็นโคตน
รีบวิ่งตามไปบัดดล
ก็ร้องทวงโคเสียงดัง
ผู้คนติดตามไปฟัง
เจ้าของสองฝ่ายให้การ

คนเลี้ยงโคพอ
เจ้าของตกใจ
เจอะโจรที่ปล้น
มโหสถสั่ง

มโหสถใช้ปฏิภาณ

ถามเรื่องอาหาร

ที่เจ้าของให้โคกิน

ฝ่ายโจรตอบตามใจจิต

ข้าเลี้ยงโคสัน

ทั้งข้ากู แะงัว ถ่วงา

เจ้าของตอบตามจริงว่า

ข้าให้กินหญ้า

เพราะข้าเป็นคนจน

มโหสถจึงสั่งให้คน

ดำไปไม้ป่น

นำให้โคเคี้ยวเอื้อง

ภายหลังอาหารอาเถียรณ์

เป็นหญ้าไม่เปลี่ยน

จึงมอบโคให้เจ้าของ

โจรถูกลงทัณฑ์ทุบถอง

ต้องโทษทำนอง

ยุติธรรมฝูงชนสรรเสริญ

ปัญญามโหสถมากเกิน

แต่บัณฑิตเมิน

ทูลขัดทัดทานราชา

ท้าวจึงทรงคอยเวลา

เพื่อดูปัญญา

มโหสถอีกมากหน

ภาพัษยานี ๑๑

มีเรื่องหญิงสองนาง

แย่งลูกพลางวิวาทจน

ถูกร้องอยู่กลางถนน

มโหสถช่วยตัดสิน

นางหนึ่งคือยักษ์แปลง
มโหสถขี่ดบนดิน

แล้ววางร่ำทารก
สั่งหญิงทั้งสองนั้น

แม่แท้สงสารลูก
ปล่อยลูกให้เขาไซร้

มโหสถถามฝูงชน
ทุกคนรู้ขาบซึ้ง

มอบลูกให้แม่ไป
มโหสถสอนยักษ์ทั้ง

ยังมีอีกหลายเรื่อง
ถือว่าปัญญาล้ำ

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

เห็นความเป็นปราชญ์

มโหสถเที่ยงธรรม

หากเป็นเมธี

ปวงชนรู้ทั่ว

จกกลันแกล้งจับเด็กกิน
ให้เป็นเสน่เห็นทั่วกัน

กลางเสันตงพอดี้พลัน
ให้หลุดร่ำทารกไป

จิตพันผูกด้วยอาลัย

กลัวลูกม้วยด้วยแรงดิง

แม่คือคนไหนเพียงหนึ่ง

หญิงนั้นแน่แม่เด็กจริง

นางดีใจด้วยรักขัง

สันดานชั่วกลัวบาปกรรม

ที่สืบเนื่องกลายเงื่อนงำ

เลิศผู้ใดในธานี

ท้าววิเทหราช

ทางดัดสันกดี

จกนำศักดิ์ศรี

ประจำกรุงไกร

โปรดให้รับตัว

เป็นราชบุตรไท้

ยกเป็นบัณฑิต
บัณฑิตเก่าไซร้

แต่ชนนิยม
ทุกเรื่องรอบคอบ
เช่นแก้ปัญหา

ว่าแก้วสุกใส
รับสั่งให้หยิบ
บัณฑิตทั้งสี่

ผู้คนอ่อนแรง
บัณฑิตหน้าเข้
ทูลราชาพลัน

เห็นแก้วอีกละ
กว่าน้ำเหลวเปล่า
มโหสถไซร้

รังสีเพชรแพรว

มีสิทธิ์ยิ่งใหญ่
ผูกจิตริษยา

คอยหาทางข้าม
มโหสถปรีชา
โต้ตอบแก้วักلاء
เรื่องแก้วมณี

มีผู้ทูลไท้
อยู่ในสระศรี
ขึ้นจากนที
ส่งวัดน้ำพลัน
วัดน้ำจนแห้ง

ไม่พบขบขัน
แก้เก้อกระนั้น
แก้วนั้นหายไป
กรั้นน้ำเต็มสระ

ส่งวัดชลาลัย
เพราะเขลากระไร
รู้ด้วยปัญญา
พิสูจน์ว่าแก้ว
อยู่ในรงกา

ธ ตั้งให้คน
ไปหยิบลงมา

เห็นเงาแจ่มแจ้ง
มโหสถประจักษ์
จึงได้แก้วอัน

จึงพระราชทาน
กำไลไพจิตร
เด็กเด็กทั้งหลาย

ภาพย์ฉบับ ๑๖

มโหสถผู้มีปรีชา
มากมายหลายเรื่องเฟื่องฟู
ทั้งยังเคยช่วยยอดพยุ
ทรงพระนามว่าอุทุมพร
ด้วยวาจาอันสุนทร
มิให้ต้องรับราชทัณฑ์
เทวี่มีจิตผูกพัน
เป็นองค์อนุชาสง่าศรี

ขึ้นต้นพฤกษา
ก็ได้แก้วพลัน
เพราะแก้วส่องแสง
ฉายในน้ำนั้น
รู้หลักสำคัญ
มีค่ามาถวาย
ราชาโปรดปราน
รางวัลมากมาย
แจกมิตรสหาย
ยินดีปรีดา

ได้แก้ปัญหา
มเหสีโฉมตรู
ป้องกันบงอร
รับมโหสถนั้น

มโหสถตั้งใจทำดี

แต่บัณฑิตดี

นิเวศผูกจิตรินยา

วันหนึ่งจึงองค์ราชา

ธ เสนอปัญหา

ว่าทรัพย์กับปัญญานั้น

สองอย่างไหนดีกว่ากัน

สั่งบัณฑิตพลัน

จงให้เหตุผลแบบกาย

เสนกะบัณฑิตอธิบาย

มีทรัพย์ดีหลาย

ประเสริฐกว่ามีปัญญา

มโหสถขึ้นยืนวาจา

ว่ามีปัญญา

ประเสริฐกว่ามีทรัพย์สิน

เสนกะว่าผู้เป็นปิ่น

ปกครองปฐพิน

อุดมด้วยทรัพย์และยศ

ผู้มีปัญญาปรากฏ

ต้องมาประณต

แด่องค์ราชาธิบดี

ท้าวเธอได้ฟังจี

เห็นว่าเข้าที่

จึงหันไปถามโหสถ

บัณฑิตทูลไม่ละลด

อันคนมียศ

หากอับปัญญาพาลง

เหมือนนอนอยู่ในที่มืดมน

ต้องอาศัยคน

ผู้มีปัญญาหาทาง

พาออกไปสู่แสงสว่าง
ประจักษ์คำไขว้ใหญ่หลวง

ไขแก้ปัญหาทั้งปวง
อภัยสขังแพ้ปัญญา

ท้าวเธอได้สดับวาจา
จึงพระราชทานรางวัล

มโหสถรุ่งเรืองแต่นั้น
ลูขัญหม่มสืบหกลปี

พระนางอุทุมพรเทวี
สมควรจกมีคู่ครอง

มโหสถเลือกนางลำยอง
มีนามอมรรามขำ

เป็นลูกเศรษฐีมีกรรม
ต้องมีอาชีพทำนา

ทุกวันนางนำข้าวปลา
วันหนึ่งจึงเดินสวนทาง

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ได้ยลมิ่งมิตร
เลิศลักษณ์กัลยา
ชะรอยเป็นคู่สร้าง

ปัญญากระฉ่าง

แม่ทัพย่นักหน่วง

ก่อเกิดศรัทธา

ตราบอายุบรร-

เสนอว่าเมธี

เขาวนปัญญาคล่อง

ตกยากจึงจำ

ไปส่งบิดา

มโหสถบัณญัติ

คิดใจน้องนาง

โสภาทำทาง

จึงถูกชะตา

หน้าตาหมดจด
 นึกพึงพอใจ
 มโหสถทำท่า

ถามนางทรมวย
 หรือยังนางตอบ
 แหม่อว่างอยู่

ถามว่านางนี้
 นางบอกปริศนา
 อยู่ในโลกของ

ช่องให้เมธี
 นางชื่ออมร
 ทั้งสองครองกัน

หญิงคี่ซัด
 อีก็มีปัญญา
 พิสูจน์ต่างต่าง

นางเห็นมโหสถ

รูปงามสง่า

ไม่เอ่ยวาจา

กำมือให้ดู

ใช้ภาษาใบ้

นางนี้มีคู่

โดยชอบด้วยรู้

ไม่มีเจ้าของ

มโหสถยินดี

ชื่อไรไฟ่ปอง

ว่าชื่อไม่พ้อง

อดีตปัจจุบัน

คำตอบช่วยชี้

แปลความสำคัญ

บังอรจอมขวัญ

มันใจไม่จาง

ด้วยคุณสมบัติ

ต้องตามแบบอย่าง

ยามพาเดินทาง

นางนี้จริง

ทำพิธีใหญ่
ราชามเหสี
พระราชทานสิ่ง

ไม่มีเรื่องทุกข์
บัณฑิตทั้งสี่
ด้วยจิตเป็นพาล

นำสู่กรุงไกร
รับนางแอบอิง
ปรานีนางยิ่ง
เสริมศักดิ์อัครฐาน
ทั้งสองครองสุข
ชีวิตชื่นบาน
ไม่มีสุขสานต์
มุ่งแต่ทำลาย

กาพย์ฉบัง ๑๖

กราหนึ่งมโหสถอุบาย
กิดขจัดศัตรูพินทาง

ลักราชาภรณ์ส้อย่าง

ไปขาย ณ เรือนมโหสถ

นางอมรปรีชาจึงจด

ซักจากสาวใช้ครบครัน

สืบบัณฑิตได้ช่องพลัน

มโหสถลักราชาภรณ์

ราชากริ้วดังไฟฟอน

แนะให้มโหสถหนีภัย

สืบบัณฑิตร้าย

ให้สาวสีนาง

หลักฐานทั้งหมด

ไต่ความฉกรรจ์

จึงนางอมร

ธ ยังกวางแคลงพระทัย
เป็นช่างหม้อเมืองกันดาร

รู้ข่าวมหาชนอลหม่าน
มโหสถผู้รักดี

สืบฉันทิตต่างแปรมปรีดี
คือนางอมรจอมขวัญ

แต่นางนั้นรู้เท่าทัน
หลอกบัณฑิตสัดกหลุม

ถ้วนคุณสกลปรกคลุม
เข้าขันให้ชำระกาย

กร้อนผมคลุกนุ่นวันวาย
นางทูลแถลงแจ้งคดี

พิสูจน์บริสุทธสามี
นางนำถวายคันทูปาล

บัณฑิตทั้งสี่ชมชาน
เพราะเหตุเสียรัฐสตรี

ในราชสำนักภูบดี
มโหสถเจียบเหงาจริง

ร้อนถึงเทวดาที่สิง
ออกมาปรากฏกายา

มโหสถหนีไป

ต่างบ่นสงสาร

หวังโลมโลมศรี

ซ่อนกลลกรรจ์

บัณฑิตจนมุม

เสียดลุมหุ้มถวาย

ราชาภรณ์สี่

แสนอาภักถบ้าน

ยามไร้เมธี

เสวตฉัตรใหญ่ยิ่ง

ต่อพระพักตร์องค์ราชา

พลาถถามปัญหา

สี่ข้อต้องก่อกวน

มาตรแม่น ช แก้มได้

เทวทัณฑ์ไซริ

จักรมีแก่องค์ทรงสร

ราชันกลดกลุ่มรุ่มร้อน

ถามบัณฑิตก่อน

ทั้งสี่อันตันใจ

ช ระลึกถึงมโหสถไซริ

สั่งอำมาตย์ไป

ตามทั่วได้ตัวกลับมา

มโหสถผู้ไวปัญญา

เฉลยปัญหา

ถูกต้องต้องแท้ทุกประการ

ทั้งสี่บัณฑิตจิตพาล

ก่อเรื่องร้ายฉาน

อีกหลายต่อหลายคดี

แม้อมิตรมุ่งร้ายราว

มโหสถเมธี

ยังมีคุณธรรมดำรง

กาพย์ยานี ๑๑

มโหสถมียศยิ่ง

ทำงานจริงด้วยซื่อตรง

เตรียมพร้อมบ้อมมั่นคง

อีกอาวุธยุทธโศปกรณ์

ค่ายคูประตูแตร

อีกกำแพงล้อมนคร

ชุดสระชโลธร

ปลุกบัวไว้ในสระศรี

ข้าวเปลือกใส่ยุ้งฉาง

น้ำส่งทั่วธานี

ทุกอย่างสร้างพร้อมสรรพ

ส่งจากรบรูไป

ท่อน้ำล้างสะอาดดี

ซ่อมศาลาที่อาศัย

ศึกเตรียมรับระว่างภัย

ทุกเมืองท้าวส่งข่าวสาร

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ทรงพระนามว่า

ปกครองนิกร

แก้วอุเอษาร

ดริตรึกนึกความ

ให้ทำศึกเผด็จ

โดยใช้ปัญญา

ยกทัพเกรียงไกร

ประกาศให้ยอม

ยกสมบัตินาง

ราชาทุกแคว้น

ยังมีราชา

จุลนีภูบาล

นครปัญญา

พราหมณ์ที่ปรึกษา

วันหนึ่งจึงพราหมณ์

ขุขงราชา

ร้อยเอ็ดนครา

แขบชลกลดาง

ระดมพลใหญ่

ล้อมยึดเมืองหลวง

อ่อนน้อมแดดวง

ถวาทองค้ำจุลนี

สำเร็จตามแผน

ยินยอมโดยดี

เชิญกษัตริย์ร้อยเอ็ด
ร่วมฉลองเต็มที

จักผลาญชีวิต
ไอศุรีย์สมบัติ
ใครจักเปรียบปาน

ป้องกันแก้วกล้า
กลยุทธยักย้าย
ทุกอย่างข้อขัด

ปัญญาปรากฏ
ส่งคนไปรวน
สุราหกถัน

ไม่แจ้งอุบาย
เกื่องขัดหทัยา
อดกินสิ้นกาล

เสด็จสู่บุรี
เชิญดื่มชัยบาน

เหล้าดื่มพิช
ราชาวาชปราวณ
กษัตริย์มหาศาล
จุลนีพรหมทัต

เหล้าอมิถิลา
ยังกงยื่นหยัด
อุบายสารพัด
เกวัญจ้านน

เพราะมโหสถ
จ้านะเล่ห์กล
กวนให้ปั่นป่วน
อดดื่มชัยบาน

ราชาทั้งหลาย
รอดพ้นวาชปราวณ
สุราอาหาร
จุลนีแก่นเกื่อง

ภาพย์ฉบับ ๑๖

แก้วกิดหนักชักเขื่อง

ยราชาเรื่อง

ไช้ราชธิดาทรงโลม

ล่อภษัตรีย์มิถิลาโม

แล้วจักจู่โจน

จับวิเทหราชกูปาล

กัณมโหสถสังหาร

กงจักเสรีการ

แก้แค้นไคเมืองเร่องชั

รุจน์เห็นชอบตามไป

ให้แต่งเพลงไชร

ขอโลมพระธิดามารศรี

ส่งนักรบรื่องดนตรี

ไปสู่ธานี

วิเทหราชทรงศักดิ์

ท้าวเธอสดับเพลงเพราะนั

พะวงหลงรัก

ไผ่ราครุ่มร้อนอุรา

แก้วกิดนำบรรณา—

การถวายราชา

วิเทหราชทรงชัย

กำหนดเชิญเสด็จกวนั

สู่ธานีใหญ่

เพื่ออภิเษกสมรส

วิเทหราชเรื่องยศ

โปรดให้มโหสถ

ล่องหน้ไปตระเตรียมการ

มโหสถกราบทูลทักทาน
จักเหมือนมัจฉาติดเบ็ด

เมธีค้านไม่สำเร็จ
ไปสู่จัมปาตนคร

มโหสถจำใจจากจร
ก่อสร้างราชวังโอฬาร

อยู่นอกนครบัญญัติ
ราชวังแห่งท้าวจุลนี

เสร็จแล้วลวงพระมเหสี
มาสู่อุโมงค์งามครัน

ได้เฝ้าวิเทหราชัน
จัดการอภิเษกสมรส

การณเป็นไปตามกำหนด
แล้วเชิญเสด็จลงนาวา

ล่องเรือสู่กรุงมิลินา
ทุกอย่างจัดดีลับ

ฝ่ายท้าวจุลนียกทัพ
รอบวังวิเทหราชา

โดยยังมีทรงทราบ
มเหสีชนนี้เสด็จไป

ประทับมิลินากรุงไกร
ให้ทรงทราบทุกสิ่งสรรพ

ว่าองค์ภูบาล

ท้าวเธอจักเสด็จ

ไปเตรียมการก่อน

ขุดอุโมงค์สู่สถาน

ราชธิดาชนนี

ธ ทรงรับขวัญ

อุบายงามงด

ปลดอดกษณานา

เตรียมพร้อมล้อมจับ

องค์ราชธิดา

มโหสถทูลให้

องค์ท้าวจุลนึ่งงัน

ตรัสสั่งโดยพลัน

ให้จับมโหสถทันที

มโหสถกราบทูลทูลดี

สามราชนารี

ขณะนั้นประทับมณิลดา

หากมโหสถสิ้นชีวา

ทั้งสามสุดา

พระชนมชีพจักวายวาง

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

พระทัยละเหี่ย

จุลนึ่งขวัญเสีย

ช อภัยมโหสถ

อาลัยสามนาง

มโหสถควรอ้าง

ทรงยศมพलग

เป็นยอดเมธี

ทรัพย์สินศฤงคาร

จึงพระราชทาน

มโหสถบ่ายหน้า

ทุกสิ่งมากมี

กรั้นถึงบุรี

มณิลดาธานี

เข้าเฝ้าทรงชัย

ธ ให้ประกาศ

ท้าววิเทหราช

ให้มีมหรสพ

แก่ชนทั่วไป

สมโภชครั้งใหญ่

ครบเจ็ดวันไชรี

สนุกไดจักปาน

อีกราชชนนี
กลับถิ่นฐานินทร์
สองแคววันขึ้นบาน

เชิญเสด็จมเหสี
พร้อมทรัพย์บริวาร
นามถิ่นปัญญา
สมานไมตรี

กาพย์ยานี ๑๑

มโหสถใช้ปัญญา
ธรรมะปราบไพร่
พระเจ้าจุลนี
มโหสถปฏิเสศพลัน
ตราบองค์พระทรงยศ
ไปรับราชการ
โอรสวิเทหราช
มโหสถจอมเมธี
แม้ใครคิดมุ่งร้าย
เกิดกรรมอำนวยบุญ

แก้ปัญหากฤกรณี
กลายเป็นมิตรจิตผูกพัน
ชวนเมธีอยู่ด้วยกัน
ด้วยภักดีมีชำนาน
สวรรคตจึงแปรสถาน
กับองค์ท้าวเจ้าจุลนี
ทรงอนุญาตแต่โดยดี
อยู่แห่งใดให้แต่คุณ
ไม่วางวายกลับการบุญ
ปัญญาเลิศประเสริฐจริง

พระชาติที่ ๖

พระภุมรินทร์

กาพย์ฉบัง ๑๖

ยังมีราชาธิบดี

ครองพาราณสี

ทรงพระนามว่าพรหมทัต

เกรงไอรสแย่งสมบัติ

วันหนึ่ง ๖ ตรัส

สั่งให้ไอรสเสด็จไป

อยู่ในป่าดงพงไพร

สันอายุชัย

พ่อแล้วเจ้าจึงกลับมา

ไอรสรับราชบัญชา

เสด็จถึงยมนา

ทรงสร้างศาลาอาศัย

บำเพ็ญพรตเป็นชีไพร

อยู่ ณ พนาถัย

กินผลไม้เป็นอาหาร

ถือเพศบรรพชิต ณ สถาน

ที่ใกล้ชลธาร

ทะเลอยู่ชิดคี่รี

วันหนึ่งนางนาคโสภี

นางไร้สามี

นาคผู้ผัวตายไม่นาน

นางว่าเหวในดวงมาน

จึงไปไพรสาณจ์

มาถึงศาลาอาศัย

เห็นเครื่องปลาคมมีไว้
มาอยู่ใครดูท่าที่

พิศวงว่าใคร

ทำท่าว่าเป็นฤๅษี
หรือบวชด้วยจิตศรัทธา

กิลเลสยังมี

นางจิ้งกร่องร้อยมาลา
จากนาคพิภพประพรม

น้ำน้ำสุกนชา

หากเป็นดาบสพิสุทธธัมม
สิ่งที่ปรุ้งแต่งงามวิไล

จักไม่ชื่นชม

หากยินดีด้วยดอกไม้
ยังข้องติดอยู่ในกาม

ชายนั้นแนแนไซรี

ครานั้นเราจักชักถาม
เพื่อได้ไว้เป็นสามี

เล่าโลมโลมงาน

ราชบุตรกลับจากพงพี
สูดกลิ่นสุคนธ์หอมหวาน

ช เมลิมาลี

ช พอพระทัยชื่นชวน
นางนาคสมหวังดังประสงค์

กามะก่อกวน

นางจึงปรากฏรูปทรง
ราชบุตร ช ตรัสปราศรัย

เป็นนวลอนงค์

น้องนางนันทกรใจ

นางนาคตอบให้

ข้าก่อนนางนาคกล้า

ขามนเป็นหม้ายภัสดา

จึงเที่ยวในพนา

ด้วยว่าเหวเือกากาย

ดาบสชั้นชมสมหมาย

ดีแล้วโฉมฉาย

เรานมิได้ศรัทธา

มาบวชด้วยพระบิดา

ทรงขับข้ามา

จึงต้องอาศัยไพรวัน

มาเถิดเราสองครองกัน

นางนาคเกษมสันต์

ยินยอมพร้อมจิตพิสมัย

มิช้านางนาคทรมวย

มีโอรสไซรี

ต่อนั้นจึงมีธิดา

มีนามว่าสมุทททา

ด้วยนางเกิดมา

ริมฝั่งสมุทรสุดชล

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ท่องเที่ยวมาไกล

วันหนึ่งพราณไพร

จําราชบุตรได้

ถึงศาลาตล

กลับไปบอกคน

ดีใจเหลือล้น

ประจวบพอดี

สวรรถพลัน
รู้ข่าวราชบุตร
พากันมาที่

นางนาคอาภัพ
ด้วยนาคมีฤทธิ์
จกกลายเป็นไฟ

ขอฝากลูกให้
ชุดเรือขังน้ำ
ลูกได้ชุกชน

ให้ชุดสระศรี
ลูกเล่นเป็นสุข
สั่งเสร็จจงกราณู

นาคพิภพไซรี
ธ ทำตามขอ
เล่นน้ำสำรวล

ด้วยองค์ราชัน
อำมาตย์เสนี
สุดแสนเปรมปรีดิ์
ศาลากลางไพร
ทูลเชิญเสด็จกลับ
มีอาจตามไป
พิชโกธมากไซรี
เผาผลาญผู้กน
นางนาคทูลไ้
มีที่เล่นชล
ตราครุฑกลางหน
เล่นน้ำสำราญ
เมื่อถึงธานี
เปี่ยมด้วยชลธาร
สนุกทุกวาร
ร้องรำคร่ำครวญ
ทูลลากลับไป
ราชบุตรกำสรวล
สองหน่อขึ้นชวน
เดินทางกลางไพร

บุคสระพิเศษ
ขามน้ำไหลเข้า
เข้าไปอาศัย

ราชาโปรดให้
เตาเจ้าอุบาย
สร้างเอี้ยวจี

ตรงที่ลี้กล้า
สู่เมืองนาคไชร
กล่าวเท็จทำกล

ด้วยนเรศวร
จักถวายทรงยศ
จึงให้เข้ามา

ฟังแต่กล่าวปด
ให้นาคสี่หนุ่ม
มุ่งสู่เขตขัณฑ์

กรันถึงนิเวศน์

ให้เล่นเช้ใจ
เต่าตัวหนึ่งไหล
อยู่ในสระศรี
สองหน่อตกใจ

ลงโทษทันที
กั้ววาชชี้ว่า
กั้วน้ำวน
เขาจับโยนน้ำ

เป็นปล่องช่องชล
เกรงภัยถึงตน
ข้าเป็นทูตมา
นามข้าจิตจุฬ

มีราชธิดา
ธตฐราชา
ทูตองค์ทรงธรรม
องค์ท้าวธตฐ
หลงเชื่อคำมัน
กุมเต่าไปพลัน
ทหารณสี

รับนางสมุททชา
ครั้นถึงทางแพร่ง
ขอเก็บบัวสี

แปลงเพศหนุ่มน้อย
ทูลเรื่องวิวาห์
ราชาพึงสาร

ไม่แจ้งในเลศ
ธ ทรงพิโรธ
ล้าทับขับไล่

องค์นเรศวร
ส่งนาคบริวาร
ทักท้วงแน่นเนือง

ประนีประนอม
นางสมุททชา
แห่งเมืองนาคนั้น

เพื่อนัดเวลา
ไปทำพิธี
เต่าแก่งทำดี
ไปถวายกุมาร
สิ้นนาคไม่คอย
ไปเฝ้าภูบาล
พระธิดานงคราญ
ง่วนงานพระทัย
ไม่ทรงทราบเหตุ
ที่เต่าทำไป
โกรธเป็นพื้นไฟ
นาคไปพื้นเมือง
นาคกลับไปทูล
ชดเชยขัดเคือง
พังพานแผ่เฟื้อง
นาคงชูขวัญ
ราชาจึงยอม
ส่งราชธิดาพลัน
วิวาห์ราชัน
เป็นสุขสืบมา

สิ่งก็ทรงยศ
ทศตะองค์รอง
ช่วยแก้ปัญหา

เดิมนามให้ว่า
ปัญญาขอดเข็ญ
ถือศีลสุทธรม

ณ อุทยาน
ไม่สงัดสมใจ
จึงพยายาม

จอมปลวกเหมาะสม
รักษาอุโบสถ
อธิฐานให้

จนมีไอรส
แบ่งเขตนครา
แก่วก้องปรีชา
ทวยเทพนิชม

จึงองค์อินทรา
ภูริทัตุดม
เทียมเทพนักษ
อุโบสถดงาม
อยู่ในวิมาน

เมื่อนากเขตคาม
เกรงใครติดตาม
หาที่สงบใจ
ขึ้นไปเมืองมนุษย์
ได้ต้นไม้ใหญ่
นอนขดกายไว้
เลื้อยเนื้อเป็นทวน

กาพย์ยานี ๑๑

ยังมีพราหมณ์เนสาท
เนื้อถักในพนานต์

จิตมุ่งมาดจักประหาร
ชวนลูกไปไถ่ดั่งคอน

ยังได้มฤติ
 ไกลรู้เห็นภูธร
 ประทับอยู่เหนืออาสน์
 เหล่านาคมาณวิกา
 เนสาทเข้าไปหา
 หลีกหลบเร้นร่างกาย
 เนสาทถามเรื่องราว
 ภูริทัตสังเกตน
 จึงชวนพราหมณ์พ่อลูก
 ทรัพย์สินถิ่นพำนัก
 เวลาหนึ่งปีล่วง
 ขอกลับสู่สถาน
 จักให้แก้วมณี
 ว่านกับวขในไพร
 กรันกลับถึงบ้านตน
 ยิ่งสัตว์มากินกัน

ภาพยัลบั้ง ๑๖

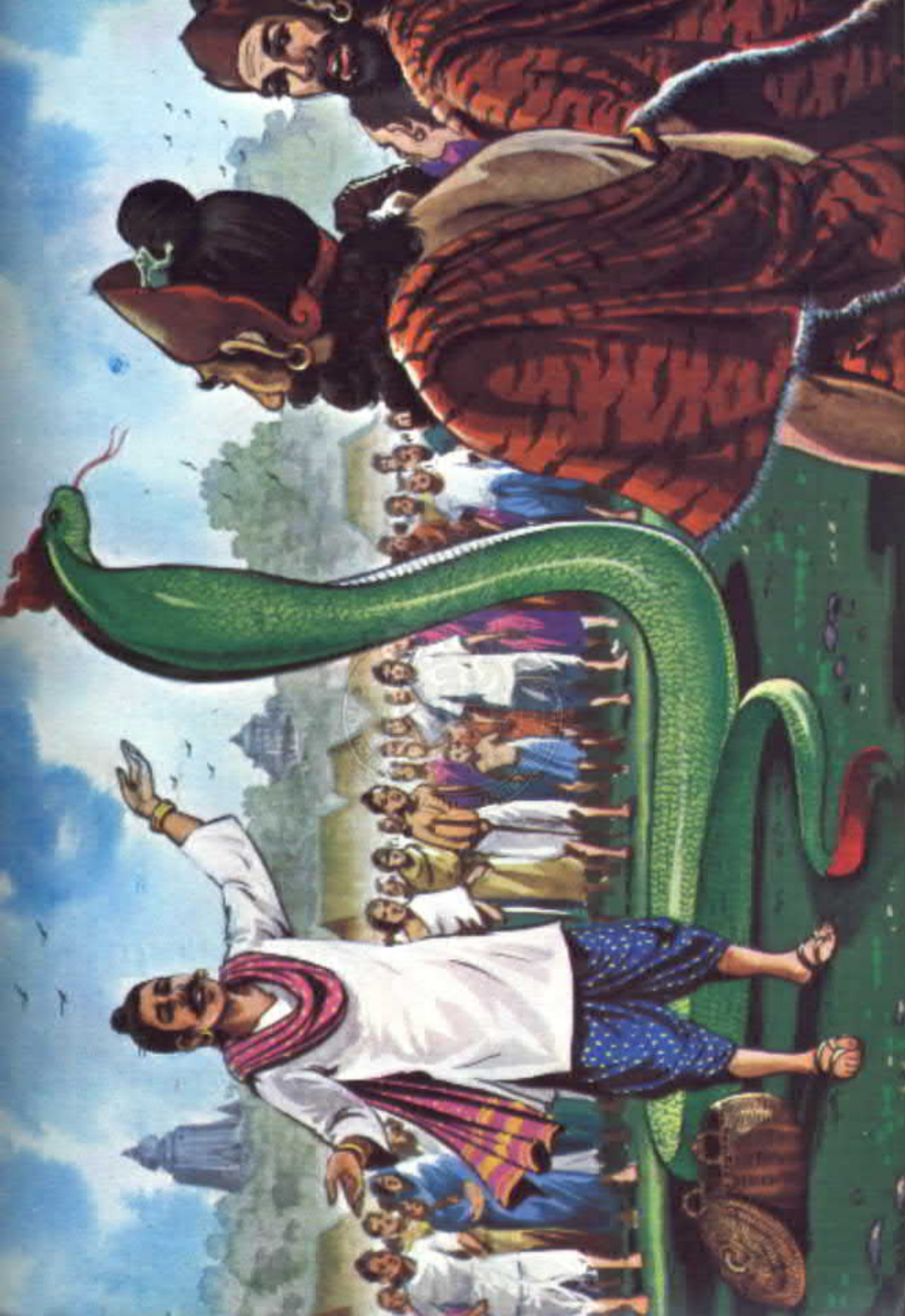
กล่าวถึงครุฑหนึ่งบินตรง
 เลื่อนมาจากมหาสมุทร

จวนราตรีจึงพักผ่อน
 ภูริทัตตื่นไสยา
 พิมพ์พิลาศดูเทว
 ต่างขับรำทำเพลงถวาย
 เหล่านาครีบผันผาย
 แทรกแผ่นดินสู่ถิ่นตน
 จิตหิ้มหัวนึ่งหวังผล
 รุนีสัยไม่ช้อนัก
 หวังพันผูกด้วยยศศักดิ์
 เมืองนาคเพลีนอยู่นั่นนาน
 พราหมณ์เป็นห่วงนึ่งถึงบ้าน
 ภูริทัตไม่ขัดใจ
 พราหมณ์ทำที่ไม่อยากได้
 ไม่ละโมภโลกสิ่งสรรพ
 ก็คืนคืนสู่ไพรวัน
 อาชีพเก่าตามเผ่าพงศ์

บัดเดียวโอบตง

บินผ่านหิมพานต์ลัญจร	จับหัวนาคก่อน
หัวผ่านกิ่งไทรใหญ่ครัน	
หางนาคกระหวัดรัดพัน	ถอนรากไทรนั้น
ติดตามทั้งต้นพฤษภา	
ครุฑกินมันเหลวนาคา	ทิ้งลงธารา
ไทรใหญ่ทั้งต้นหล่นลอย	
อาสรมฤชี่จึงพลอย	กระเทือนไชน้อย
แถบที่ฤชี่จึงกรม	
ครุฑเกรงเป็นบาปทับลม	แปลงกายนำชม
เป็นมาณพน้อยมาถาม	
กลัวเป็นอกุศลติดตาม	ฤชี่ตอบความ
มิใช่บาปอย่าสงสัย	
กรันครุฑได้ฟังดีใจ	คิดถึงคุณไซร้
ให้มนต์ชื่ออาลัมพายน	
ก็อมนต์ปราบนาคทั้งหลาย	ต่อมาพราหมณ์ร้าย
ที่มาปรนนิบัติดาบส	
ได้มนต์อาลัมพายนหมด	เห็นทางอนาคต
ใช้เป็นเครื่องมือหากิน	
หากได้พญานาคดังถวิล	จักเพิ่มทรัพย์สิน
มั่งคั่งสมดังปรารถนา	

เดินทางเห็นนางนาคา	ลงอาบธารา
ลื้มแก้ววิเศษไว้บนทราย	
นาคขึ้นจากน้ำมุงหมาย	ลื้มแก้วแพรวพราว
ให้รังสีแก้วอาบตน	
พอดีพราหมณ์สาชยายมนต์	ตกใจเหลือล้น
คิดว่าคู่อริก็อครุฑ	
ต่างวิ่งหนีกันอุตลุด	ทั้งแก้วใสสุทธี
แก้วจึงตกลงมือพราหมณ์	
ขณะนั้นเนสาทออกตาม	ล่าเนื้อเมื่อยาม
เห็นแก้วอยากได้ไว้ครอง	
คิดจักลงให้ได้ของ	ขอแลกกับทอง
แต่พราหมณ์นั้นไม่ยอมขาย	
อวดอ้างมนต์อาลัมพายนี	จักปราบนาคร้าย
ขอให้ชื่อนาคสำคัญ	
แล้วจะให้แก้วแวววรรณ	เนสาทโลกธรัน
ไม่คิดถึงคุณภurit	
นำชีวิตเด่นเห็นชัด	ลูกชายเคื่องขัด
ซังพ่อใจบาปหยาบซำ	
ไม่ขอเดินร่วมมรรคา	ตัดขาดบิดา
ภuritจึงต้องจองจำ	

ด้วยมนต์อาถัมพายนั้ทำ

ให้เจ็บปวดล้า

ถูกพรหมณ์ใจโหดทรमान

ชีวิตแทบจักวายปราณ

พรหมณ์เข้าหมู่บ้าน

บังคับภูริทัตแสดงกล

เรียกเก็บค่าดูทุกหน

ได้ทรัพย์มากล้น

ยังไม่รู้จักพอใจ

เดินทางมาถึงเวียงชัย

เตรียมการแสดงใหญ่

ถวายราชาหน้าพระลาน

ประจวบอุโบสถวาร

แสนสุดสงสาร

ภูริทัตผู้ทรงธรรม

ทนทุกข์เวทนาสารพัน

มหาชนพากัน

ล้อมดูเล่นเป็นขวัญตา

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

มารดาภูริทัต

คิดถึงโอรส

หลายวันล่วงมา

ฝ่ายนางกษัตริย์

ก็อนางสมุททหา

กำสรดโศกา

ไม่เห็นลูกเลย

เจ้าจงติดตาม
แยกย้ายกันไป
ไม่พบทรมเซย

แปลงเพศอำไพ
มุ่งไปเมืองมนุษย์
มิชามินาน

อาสาตามต้อย
เป็นเชียดตวันิด
ให้พี่ชายพา

ไปปรากฏกาย
ให้เชียดแข่งนาค
เชียดพิษมหันต์

ชมตรงบาทา
น้ำตาไหลหลั่ง
อุทิศชีวิต

ตั้งลูกทั้งสาม
อย่าอยู่หนึ่งเลย
ให้ทั่วถิ่นเคย
แม่กงวายปราณ
สุทนต์พี่ใหญ่
ดาบสทรงญาณ
รุดตามชาวบ้าน
ถึงวังราชา

นางนาคน้อยน้อย

โดยแปลงกายา
ติดในขญา
ไปด้วยช่วยกัน

กรันพบพราหมณ์ร้าย
ทำแข่งพะนัน

ปากพูดหยาบหยัน
นาคไซ้ไร้ฤทธิ์

ภูริทัตเลอยมา

พี่สายโลหิต

แต่ยังตั้งจิต

ไม่คิดกินคำ

เจ้าเฝ้าภูวนาถ
ขอทรัพย์สินประกัน
ราชาเลิศล้ำ

เรียกเขียดน้อยมา
สามหยดพิษร้าย
จกทั้งทีไหน

สั่งให้สุทนต์
สุทนต์ทูลให้
พิษจกวางวาง

ไปในท้องฟ้า
ฝนและหิมะ
เจ็ดปีฝนไร

ในน้ำนั้นคง
สุทนต์ขัดให้
จกตายทั้งเป็น

สุทนต์องอาจ
ราชาทรงธรรม
ห้ำพันประจำ
ตกลงพระทัย

กรั้นได้เวลา
กายพิษทนใจ
ทำลายโลกได้
ไม่เห็นมีทาง

ราชาดำรัส
ทั้งแผ่นดินต่าง
ไม่อาจทิ้งขว้าง
เหี่ยวเฉาเศร้าไป

ธ ให้ขว้างปา
สุทนต์ขัดให้
จะตกไม่ได้
โลกจกทุกข์เข็ญ

ธ ว่าหยดลง
จกไม่ล้ำเข็ญ
สัตว์ในน้ำเย็น
เพราะพิษร้ายแรง

ให้ชุดสามบ่อ
บ่อหนึ่งยาพิษ
บ่อสองเป็นแหล่ง

พร้อมสรรพจึงหยิบ
บัดดลวันพลุ่ง
ถามสามบ่อไซ้

สุทนต์ทูลขอ
ใส่สามสิ่งแจ้ง
มีฤทธิ์สำแดง
บรรจุไค้มัย

บ่อสามยาพิษ
พิษนาถหยดไป
ถรรลงลกใหม่
แล้วดับทันที

กาพย์ฉบัง ๑๖

พราหมณ์อ้าลมพายนกาลี
ลวกผิวเป็นโรคเรื้อนไป

พราหมณ์โกรธร้องด้วยขัดใจ
จักปล่อยนาคราชทันที

ภูริทัตเลื้อยออกเร็วรี่
สุทนต์แหวดล้อมพร้อมกัน

สุทนต์ทูลถามราชัน
พระองค์รู้จักฉนั้นใด

ราชาจึงตรัสตอบไป
สุทนต์ทูลถามความตามจริง

ถูกพิษนาถ

บัดนี้ข้าไซ้

เขี้ยวจมิขี้

ข้าทั้งสามนั้น

มิรู้จักใคร

เป็นลูกสมุทธาน้องหญิง

ราชาใหญ่ยิ่ง

ที่แท้คือพระปิตุลา

ทุกองค์ขึ้นดีปรีดา

คิดถึงสมุททา

จอมกษัตริย์นัดวันพร้อมกัน

ณ สำนักอักษกานัน

ให้จดจำวัน

ที่กำหนดไว้จงดี

สุทนต์อัจฉิมุจี

กฤษัตถ์น้องพี่

ชวนกันกลับนาคพิภพ

เห็นดเห็น้อยกายาชวนรบ

นาคเข้ยมเกรพ

มิเว้นตามข่าวเข้าเย็น

สุโภคะน้องชายเห็น

พราหมณ์เนสาทเรน

ล้างบาปในน้ำยมุนา

จึงเกล้งดูดจุมชารา

เกือบม้วยหลายครา

จนพราหมณ์เนสาทอ่อนแรง

แล้วลากตัวไปสำแดง

ให้นาคในแหล่ง

ก่อนนาคพิภพตัดสิน

โทษผิดหยาบช้าราคิน

จักไว้ชีวิน

หรือจักลงทัณฑ์ฉนใด

กาพย์ยานี ๑๑

พราหมณ์ร้องขอชีวิต
ฤทธิเดชท่านเกรียงไกร

สุโลกแรงความผิด
กิริยัตถรงศีลงาม

ความออกตัญญู
ถือกรรมจักนำรอด

อริภูษะน้องสุดท้อ
พราหมณ์คือเชื้อสายแห่ง

อริภูษะเคยเป็นพราหมณ์
ยกข่องพราหมณ์เปรียบปาน

กิริยัตถ์ขินอนุชา
จึงก้านกำด้วยกิด

ประทับ ณ ธรรมาสน์
นาคบริษัทน

พระพรหมมิได้สร้าง
ทั้งหลายขอท้วงติง

สร้างโลกไม่เป็นธรรม
แบ่งกันเป็นชั้นชน

ข้ารับผิดขออภัย

โปรดอย่าฆ่าเมตตาพราหมณ์

โทษอุกฤษฏ์ทำหยาบหยาบ
เหตุใดมึงจึงประทุษร้าย

ต่อท่านผู้สืลพิสุทธ

ผู้โทษทัณฑ์อันร้ายแรง

ยินพราหมณ์ร้องก็ขัดแย้ง

พระพรหมอย่าทรมาน

ชาติก่อนห้ามด้วยสงสาร

บุตรแห่งพรหมอุดมฤทธิ

กล่าววาจาด้วยเห็นผิด

เกรงนาคพองเชื่อน้องตน

ให้ประกาศทั่วมณฑล

จงฟังธรรมคำสัจจริง

โลกใหญ่กว้างและสรรพสิ่ง

หากสร้างไซ้ไร้สับสน

คนสูงต่ำมีปะปน

มีทุกข์สุขคลุกเคล้ากัน

ความจริงสิ่งดีชั่ว

แม้ไม่ทำกรรมนั้น

ไม่ทำอะไรเลย

ทรัพย์ยศไมตรีลด

คนหมั่นทรัพย์ทวี

คนที่ชอบเสริมสร้าง

คนกอบการกุศล

ไซ้พรหมเนรมิต

ผู้ที่มีปัญญา

ครองธรรมคำแบบกาย

อันการบูชาไฟ

หากมีบุญติดตาม

คงได้บุญทั้งนั้น

ความดีที่รู้เรื่อง

จบธรรมที่เทศนา

โมทนาสาธุถ้วน

ภริยัตตัตสันความ

เสียจากเมืองนาคไซ้

เกิดเพราะตัวกรรมแปรผัน

ชั่วหรือดีไม่มีผล

อยู่เฉยเฉยไม่ช่วยตน

ได้อย่างไรไม่เห็นทาง

คนทำดีมีเกียรติอ้าง

มิตรไมตรีย่อมมีมิตร

ย่อมจักคลสุขทางจิต

เช่นพราหมณ์อ้างอย่างมงาย

รู้คุณค่าสิ่งทั้งหลาย

อย่าหลงเชื่อเมื่อฟังพราหมณ์

ไซ้จักได้กุศลงาม

คนเผ่าถ่านเผาบ้านเมือง

อย่าเชื่อกันจนสิ้นเพื่อง

คือบุญแท้ไม่แปรปรวน

เหล่านาคาต่างชั้นชวน

ในธรรมรสหมดสงสัย

ให้นำพราหมณ์เณสาไป

ธ อภัยไม่ลงทัณฑ์

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

แห่งพาราณสี
กำหนดนัดไว้
ยกไปไพร่สณฑ์

แวดล้อมภูริทัต
พระนางสมุทททา
องค์ดาบส บรม

บังคมบรมบาท
ปริเทวนาการ
อยู่ในไพร่วัน

เป็นพระโพธิสัตว์
ตราบสันชีพนม
สมุทททขามารดร

ปราศภัยไกลทุกข์
พระชาติที่ทก
ช่วยชีตลา

ราชาธิบดี
ครั้งล่วงถึงวัน
ให้เกณฑ์พลพลัน
คู่พระอาศรม

ฝ่ายนาคบริษัท
งามสง่าน่าชม
โสกาบังคม
ปีติเรศทรงธรรม

พร้งพร้อมประยูรญาติ
พระดาบสพลัน
ประสถานเสี่ยงสนั่น
กรั้นแล้วจากจร

พระภูริทัต
ทรงศีลสุนทร
ดลสวรค์บวร
กลับเมืองนาคา

อยู่เย็นเป็นสุข
ตราบสันชีวา
ยกเรื่องราวมานุภาพบำเพ็ญ

พระชาติที่ ๗
พระจันทกุมาร

ภาพยัลบัง ๑๖

สมัยหนึ่งเมืองพาราณสี
มีกษัตริย์นามเอกราชา

มีโอรสเรื่องปัญญา
จันทกุมารมิ่งขวัญ

ดำรงตำแหน่งสำคัญ
ช่วยปฏิบัติราชการ

บุโรหิตนามกัณหาท
รับมอบตัดสินอรรถคดี

กัณหาทจิตโลกทวิ
แปรรูปคดีตามใจ

ผิดกลับเป็นถูกทันใด
คนโกงกลับชนะระราน

วันหนึ่งมีคนร้องประจาน
ว่าทุจริตกินสินบน

พระจันทกุมารเสด็จลด
ทรงเรียกเจ้าทุกข์มาถาม

นามปู่พลดี

องค์หนึ่งนามว่า

อุปราชทรงธรรม์

มีจิตเป็นพาล

สินบนมากมาย

เจ้าของแพไป

ด่ากัณหาท

ขึ้นเสียงดงน

ชาชนั้นแล้วว่าแพ้วความ	ธ ตัดสินตาม
หลักยุติธรรมดำรง	
ปวงชนแซ่ซ้องชมองค์	จันทกุมารยง
ยอดยิ่งปัญญาหาไหน	
องค์เอกราชาพอพระทัย	แต่นั้นโปรดให้
โอรสตัดสินอรรถคดี	
กัณหาทอลโกรธแก่นแสนทวี	ผลประโยชน์มี
กลับถูกขัดขวางทางรวบ	

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

คอยหาโอกาส	คิดแก่นอาฆาต
วันหนึ่งคงมี	ที่จักอำนาจ
ได้แก้แค้นด้วย	โชคดีเอออวย
	อุบายแยบยล
	องค์เอกราชา
อ่อนพระปัญญา	มักเสียทีคน
วันหนึ่ง ธ สุนิ	ถึงถิ่นโสภณ
สวรรค์ชั้นบน	ดาวดึงส์สุขสันต์

ทุกสิ่งน่าชม

นางฟ้าเลิศล้น

ต้นบรรทมพลัน

ทรงเรียกกัณหา

มีวิธีใด

สู่สวรรค์ชั้นฟ้า

เป็นโอกาสดี

แสวงทูต^๕ทาง

ชีพโอรสเยาว์

ธ ต้องพิมาต

ราชบุตรมเหสี

คนสัตว์ทุกพันธุ์

ก็อทรรุณกรรม

ราชวงศ์ทราบข่าว

ร่ำร้องโศก

แสนสุขารมณ์

ปราสาทเวชยันต์

งามสวนนันทวัน

มุ่งมาดปรารณา

ถึงทิพยนิมาน

อาจารย์ปรึกษา

จักได้ไคลคลา

จงบอกทางเรา

กัณหาหาได้ที

หลอกราชาเขลา

สว่างเพริศเพรา

พึงบูชาญ์

อึ่งหลั่นนักปราชญ์

ผู้ไร้โทษทัณฑ์

หมวดสัตว์นั้น

นำมาเป็นพลี

สิ่งที่จักทำ

ทำลายชีวี

รานร้าวฤดี

ทั่วทั้งวังใน

ให้ราชาเขลา
ชั่งราชบุรุษ
ทุกคนอย่าให้

ทรงทราบข่าวสาร
รีบเฝ้าพระชนก
เพื่อชีวิตมวต

พระทัยไขว่เขว
กัณหาหาเร่งรัด
แม้ชั่วออกไป

ชีวิตไขว่เขว
สำแดงความเขลา
ปโรหิตพาล

กัณหาหาเร่งเร้า
ตัดสินพระทัย
นุดมมาทันใด
ใครขาดจำนวน
ฝ่ายจันทกุมาร
พระทัยปั่นป่วน
ยกเหตุผลถ้วน
จักรอดปลอดภัย

ราชาลังเล
มีอาจบลงใจ
กษัตริย์รอไข
สวรรควิมาน
เวียนสั่งเวียนปล่อย
จักถูกประหาร
เบาสติพิจารณา
นำสู่หลุมขุณ

กาพย์ยานี ๑๑

ปโรหิตจิตหยาบช้า
เตรียมพร้อมทุกสิ่งอัน

เร่งเวลา ช ผายผัน
เพื่อบูชาพาสู่สรวง

ราชาปัญญาอ่อน

ไม่ฟังคำทักท้วง

องค์จันทกุมาร

ถูกมัดตรึงนำ

ทวยราษฎร์รู้ข่าวร้าย

ด้วยจันทกุมาร

กวรฤาปีตุราช

ครานั้นจันทเทวี

ตัวเรา ณ บัดนี้

เพื่อพ้นภัยจึง

ตั้งจิตอธิษฐาน

จักทำกรรมชั่วช้า

ช่วยพระจันทกุมาร

ให้รอดชีวิตอยู่

ด้วยสักกิริยา

ฉวยก้อนเพลิงรูจี

ตรัสว่าราชาชั่ว

จันทกุมาร

ทรงบำเพ็ญประโยชน์

ใครทำร้ายเธอนั้น

เชื่อก้าวอนลั่นหลอกหลวง

ธ มุ่งมั่นชัฏญกรรม

สุดท้าวท้านสนถ้อยคำ

ผู้ยังที่พิธีการ

ร้องฟุ้งฟายด้วยสงสาร

ธ กระทำแต่กรรมดี

จักพิฆาตไม่ปรานี

อัครชายาคำนึง

สิ้นสามไร่ที่พึง

ขอทำสักกิริยา

กัณหาหาลทราบบัญญา

ขอเทวาเอื้อเอ็นดู

พ้นภัยพาลจากศัตรู

ด้วยคำสัตย์สวัสดี

องค์อินทราทราบทันที

กรรไกรสู่ที่บูชา

เร่งรู้ตัวผิดหนักหนา

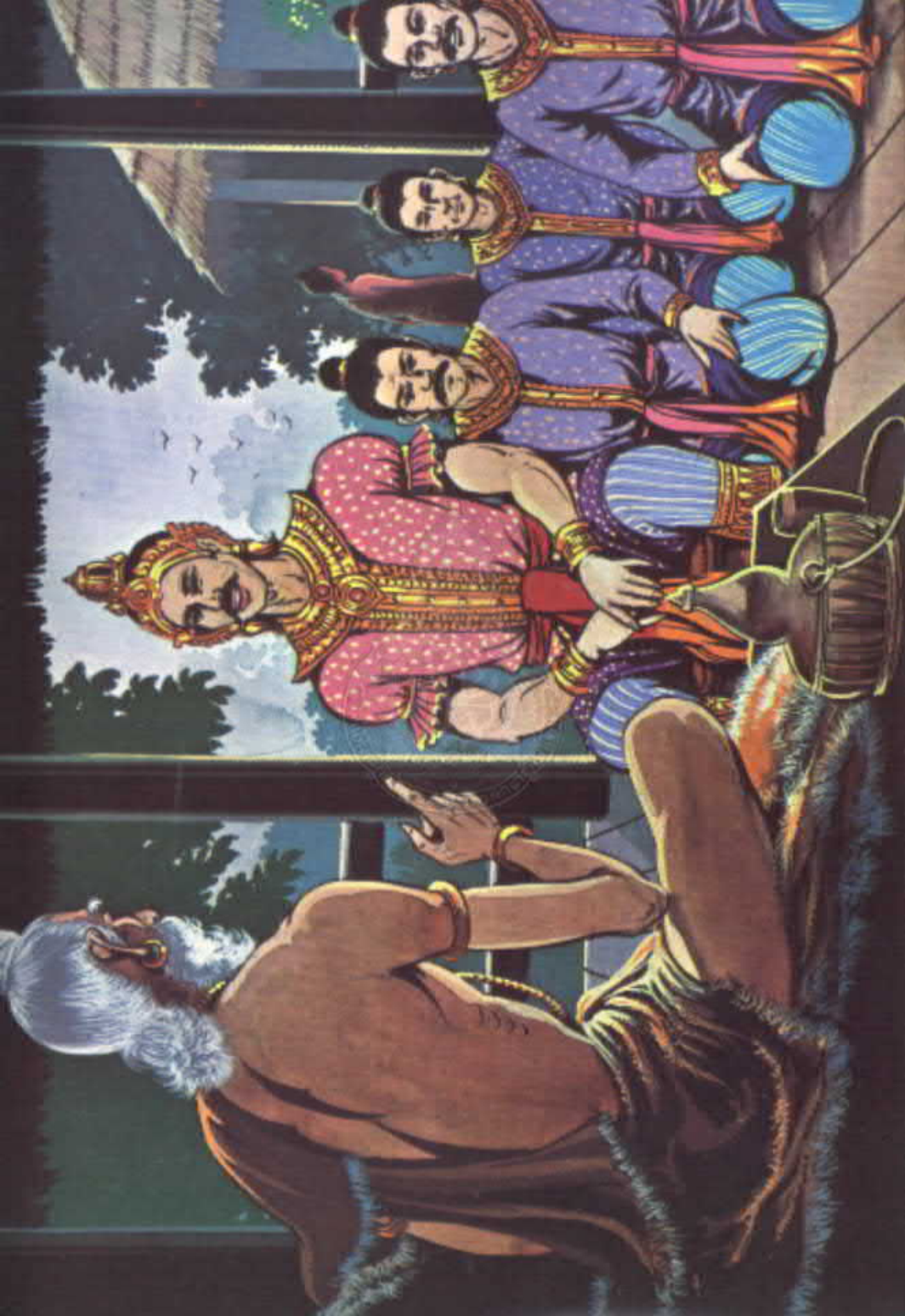
โอรสเลิศประเสริฐกรัน

ไรรูปโทษสักสิ่งอัน

ก้อนสิทธิศักดิ์จักสังหาร

ราชาดกพระทัย
 ถอดเครื่องพันธนาการ
 ประชาพากันไกรธ
 ดับชีพชวนสยอง
 องค์จันทกุมาร
 ราชาดำสน์เทา
 กรันแล้วทำพิธี
 อัญเชิญองค์กฐร
 กรองราชสมบัติ
 พระชนกที่อาดูร
 ๖ กรองราชย์โดยธรรม
 สันพระชนมชีพผู้

พราหมณ์จัญไรกลัวฉนวน
 ทั่วทุกคนพ้นจำจอง
 ขว้างพราหมณ์โหดจนเล็ดนอน
 แล้วจักษุราชาเขลา
 ช่วยบันดาลหนักเป็นเบา
 ถูกเนรเทศพ้นเขตนคร
 ภิเษกศรีสโมสร
 จันทกุมารผ่านไอสุริย์
 สุขสวัสดิ์พิพัฒน์พูน
 ๗ สงเคราะห์เพราะกตัญญู
 กุศลกรรมจึงเชิดชู
 เทวโลกสิ้นโสกลแ

พระชาติที่ ๘

พรณารท

กาพย์ฉกั ๑๖

พระเจ้าอังกติราชา

ครองกรุงมิลลา

ช ทรงทศพิธราชธรรม

มีราชธิดาคนขำ

ทรงโฉมเลิศล้ำ

นามรจाराชกุมารี

พระชนกทรงรักแสนทวี

โปรดพระบุตร

พระราชทานพัสดราภรณ์

แพรพรรณหลากสีสุนทร

แต่งองค์บังอร

มิได้ช้าแต่สัการ

องค์ราชธิดาสะคราญ

มีปรีชาชาญ

รอบรู้หลักธรรมล้ำย

กั้นหนึ่งกลางเดือนสิบสอง

จันทร์เพ็ญผุดผ่อง

กมุทบานสะพรั่งสระศรี

เทศกาลมหรสพมากมี

ในยามราตรี

ประชาบันเทิงเรใจ

ทั่วทั้งพระนครสว่างไสว

ประทีปโคมไฟ

เรื่องโรจน์ราชฐานตระการตา

องค์ท้าวอังกติราชา
ณ แท่นริมสีหบัญชร

ทอดพระเนตรชมศศิธร
ภูบาลเบิกบานพระทัย

ประทับเป็นสง่า

ทรงกลดปกัสตร

กาพย์ยานี ๑๑

ตรัสกับอำมาตย์สาม
เราควรเปล็ดเพลนใจ

อลาตอำมาตย์ทูล
ปราบทั่วทุกธานี

สุนามอำมาตย์ทูล
สุขด้วยดนตรีแสดง

วิชัยอำมาตย์ทูล
ศึกษาธรรมอุดม

ราชาพอพระทัย
พราหมณ์ผู้ทรงปัญญา

อำมาตย์เสนอว่า
เป็นผู้ที่ทรงความ

ทำนอยู่ที่สำนัก
ราชะ ฐ เสด็จพลัน

ราตรีงามเช่นนี้ไซริ
ด้วยเรื่องใดจึงจะดี

นเรสุรพิงราว
ครองอำนาจกาจกำแหง

นเรสุรพิงแสวง
อีกพื่อนรำสำราญรมย์

นเรสุรพิงชื่นชม
กับเมธีผู้ปรีชา

กำวิชัยเสนอมา
ก็อสูรใดใครชักถาม

ทำนเขื่อนชั่วกนานม
รอบรู้ธรรมพิงจำนรรจ์

ชนรู้จักมิกทายวัน
พร้อมอำมาตย์ราชบริพาร

ธ ตรีศตามปัญหา
สองข้อโปรดไขขาน

กับพ่อแม่ครูบา
สองด้วยเหตุอันใด

สองข้อให้ของง่าย
คุณาชั่วก่า

ธรรมใดไม่จริงแท้
ลัทธิที่ประสงค์

แล้วเอ๋ยเฉลยขรรด
เชื่อคำข้าอ้างอิง

ไม่มีทั้งโลกหน้า
อีกสัตว์ในธรณี

ไม่มีใครเลิศจก
ทำดีหรือชั่วร้าย

กนเกิดดีชั่วเอง
ทานไซ้ไร้ผลนำ

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

สับถ้อยสาธก
ทฤษฏีทั้งสี่
ชวนให้ราชา

ด้วยศรัทธาในอาจารย์
หนึ่งควรจะปฏิบัติโดน
บุตรภรรยาอยู่ชิดใกล้
ชนไม่ตั้งอยู่ในธรรม
จักภิปรายเฉลยคำ
วางท่าใหญ่ไม่ตอบตรง
ล้วนปรวนแปรไม่มั่นคง
อันเราชนแน่จริง

จอมกษัตริย์อย่าประวิง
บุญบาปไซ้ไร้ไม่เคยมี
กนเกิดมาทั่วปดพี
เสมอกันสำคัญหมาย
เชื่อคำข้าอย่างมง่าย
ไม่มีผลแก่คนทำ

อย่าอ้างเองเชื่อบุญกรรม
ล้วนเรื่องเขลาเบาปัญญา

คุณาชั่วก
ล้วนเป็นมิจจา
ลมดินเจรจา
เลื่อมใสไปตาม

ชีวิตต้องสนุก
อย่ามัวทำดี
ราชาเบาความ

ให้อมาตย์เสนา
รุ่ง^๕ขึ้น^๕แจ่ม
นับแต่บัดนี้

มีกิจการใด
เราจักแสวงสุข
กามสุขตำราญ

ช^๕ช^๕องความสุข
ด้วยรสแห่งกาม
ไม่มีผลงาม
เชื่อด้อยทันที

ธ มีบัญชา
กลับยังธานี
แถลงคดี
เราเลิกบริหาร
แต่บัด^๕นี้ไป

ไม่ต้องรายงาน
เลิกทุกข์รำคาญ
ดีแท้แน่นอน

กาพย์ฉบับ ๑๖

ครานี้ประชากรราษฎร
ถือว่าองค์ราชา]

ทั้งสี่ลทั้งธรรมจริยา
ทูลให้ลงโทษในกาม

เชื่อกุณาชีวโลกธรรม
ธ ไม่ยอมเปลี่ยนพระทัย

ทั่วทั้งพระนคร

กลายเป็นมิฉลา

ใครทูลห้ามปราม

ให้รื้อโรงทานทิ้งไป

เด็กหญิงเจริญวัย

เดือดร้อนถูกกระทำร้าย

พี่เลี้ยงองค์ราชกุมารี

กราบทูลคดี

แต่ราชธิดาโดยพลัน

นางหาโอกาสเหมาะจะกรัน

เฝ้าองค์ราชัน

ท้าวเชอตรัสถามทันใด

เออ ลูกของพ่อเป็นไฉน

ทุกข์สุขอย่างไร

ใครทำให้ขัดทักยา

จึงองค์พระราชธิดา

กราบทูลราชา

ขอพระราชทานทรัพย์ทำกุศล

วันพรุ่งเพ็ญจันทร์โสภณ

จักแจกทรัพย์คน

ยากไร้ลำเค็ญเช่นเคย

หยุดเสียดึงดูดลูกเอ๋ย

อย่าทำบุญเลย

เลิกถือศีลอดอาหาร

ล้วนไร้ประโยชน์แก่นสาร

ราชาใจพาล

ห้ามราชธิดาซาใจ

นางจึงกราบทูลทรงหัย

หม่อมฉันนี้ไซ้

ประจักษ์ผลแห่งเสวนา

ใครคบพาลพลอยชั่วช้า

เป็นพาลมิฉลา-

ทักท้วงกรรมทำเข็ญ

คนหลงคบผู้หลงเห็น
ข้าแต่พระชนกทรงธรรม

ธ เกษปรีชาเลิศล้ำ
ประพุดตองค์เป็นเช่นพาล

โปรดเถิดอย่าทรงหักหาญ
เลิกทำวิปริตผิดธรรม

มิฉันทิจิจักนำ
ที่ก่อเกิดโทษทั้งหลาย

ดูปลาติดเบ็ดวอดวาย
จูงได้ไกร่กรรมทวนความ

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ยิ่งหลงล้ำเกิน

ไฉนมาตกต่ำ

ขอพระภูบาล

หายนะเพราะกรรม

ขอพระฤาษาย

ขณะที่ท้าวไท

ราชติดางม

เรื่องชาติก่อนตาม

ครั้งเกิดเป็นชาย

เป็นขู้เมียเขา

ตกรรณานหลาย

น้อยตราบนามากมาย

นำสู่โลกันต์

นั่งสดับทรมวย

นางทูลต่อเนือง

ทำบาปหยาบหยาม

โทษหนักไม่เบา

ผู้สั่งสมบาป

ผลบาปชั่วร้าย

ผู้ใดคบปราชญ์

ย่อมดีไปด้วย

คบไปไม่นาน

ย่อมเปลี่ยนสันดาน

คบไปไม่กี่ลม

กลืนเน่าข่มพา

อดีตชาติมากครั้ง

กราบทูลเท่าใด

ยังคงมุ่มมั่น

เพียรกล่าวว้

นางอริษฐานจิต

ขอเทพอย่าเฉย

ทิววิดา

เพื่อความสวัสดิ์

คำวอนนฤมล

ข้าแต่ชนกนาถ

มีศีลพรหมจรรย์

ศีลถวายผลพลัน

ห่อหุ้มกฤษณา

ผู้ใดคบพา

เป็นแบบพาลา

หุ้มปลาเน่ามา

ใบเหม็นเช่นกัน

นางเล่าความหลัง

ถวายแต่ทรงธรรม์

ธ ไม่แปรผัน

ความเห็นเช่นเคย

ราชกุมารี

จนสิ้นคำเฉลย

คิดแล้วอึ้งอ่อย

โปรดด้วยช่วยดล

ปลดเปลื้องมิฉลา

พ้นความมืดมน

มีแก่สากล

ยินถึงเทวา

กาพย์ยานี ๑๑

นามท่านนารทะ
 เกอภูลราชธิดา
 แปลงเพศเป็นบรรพชิต
 แยกกานสุวรรณฉวี
 อีกข้างกนโขน้า
 เหาะสู่ปราสาทของ
 ราชาคะลึงงัน
 ขลพราหมณ์เทพเจดฉาย
 ตรัสถามท่านคือใคร
 เหตุใดจึงลอยเด่น
 พราหมณ์เทพนารทะ
 เรบบำเพ็ญธรรมใน
 สัจจะ ธรรม ดบะ
 จึงมีฤทธิ์บันดาล
 ราชันถามปัญหา
 แดนสรวงปวงอมร
 อีกทั้งโลกหน้านั้น
 พระนารทะตอบไป

พราหมณ์เทพะมากเมตตา
 รุจราชกุมารี
 ด้วยเทวฤทธิ์เหาะทันที
 แสรกหนึ่งข้างวางจานทอง
 ใส่แก้วล้ำเลิศล้ำของ
 อังคตราชประหลาดหลาย
 ละจากบัลลังก์เพริศพราย
 แสงแวววรรณดุจจันทร์เพ็ญ
 มาจากไหนไม่เคยเห็น
 ในนภานำสงสัย
 ตอบราชะไปทันใด
 ชาดิก่อนนี้สี่ประการ
 อีก จาคะ ผลไพศาล
 เหาะเห็นได้ในอัมพร
 อันบิดาและมารดร
 สิ่งเหล่านี้มีจริงโฉน
 เขาพูดกันแนฉันท
 ทุกสิ่งอันนั้นมิจริง

หากแต่คนโง่เขลา

จึงดูเบาทั้งชายหญิง

ไม่รู้ธรรมขอดยิ่ง

เผื่องมงายไม่วายหลง

กาพย์ฉบับ ๑๖

ราชาตรัสถามตามประสงค์

ทุกสิ่งจากองค์

พราหมณ์เทพนารถทรงธรรม

นารถะพรรณนาวิบากกรรม

อันมีผลนำ

ผู้ทำผิดสู่เวจี

ทนทุกข์เวทนาแสนทวี

ทิวาราตรี

มืดมิดไม่เห็นสุริย์จันทร์

ไกรลงนรกโลกันต์

ย่อมไม่มีวัน

ได้สุดได้เกิดเพราะกรรม

ราชาได้สดับถ้อยคำ

พระทัยใฝ่ธรรม

เลิกทฐิทางมิจฉา

สำนึกในบาปหยาบหนา

ทรงเอื้อวาจา

เราเดินทางผิดมหันต์

ขอท่านเมตตาบอกพลัน

ชี้ทางสวรรค์

ให้เราได้เห็นเป็นบุญ

ขอท่านโปรดเกื้อการุญ

สอนธรรมนำหนุน

ให้เราเดินถูกวิถี

พระนารทะฤาษี

จึงเอ่ยพลี

ซึ่งทางปฏิบัติสุนทร

ชลเอียงกษัตริย์แต่ก่อน

เป็นอุทาหรณ์

บำรุงสมณชีพราหมณ์

เว้นชั่วประพตติ์ดงาม

แม้ ฐ พยายาม

ประพตติ์เช่นธรรมราชา

ย่อมเกิดคุณเหลือคณนา

กุศลกรรมพา

ไปสู่สวรรค์อันอุดม

บุญคือสิ่งควรสร้างสม

ศีลทานนิยม

บำเพ็ญเป็นนิตยจิตสราญ

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

นารทะพรรณนา

ราชรถอุปมา

ดั่งกายภูบาล

ใจคือสารดี

ฝมือเชียวชาญ

ขับรถชำนาญ

ปราศนิรันดร์ใด

คุณธรรมล้ำค่า

อวิหิงสา

ไม่เบียดเบียนใคร

ทาน ศีล ปัญญา

ศรัทธาเลื่อมใส

ดำรงรวมกายใจ

ขึ้นส่วนรตทวง

มีการวการ
ถือสัตย์เป็นนิจ
สติดำรง

แล่นไปในมรร-
รูปรสกลิ่นเสียง
ปัญญาพาเว้น

อย่าได้ประมาท
กบแต่มิตรดี
คุณธรรมนำพา

อังกติภูวนัย
ทศพิธราชธรรม
ก่อเกิดสุขสันต์

รู้จักประมาณ
ไม่โลภโกรธหลง
ตั้งจิตมั่นคง
วิริยะบำเพ็ญ
ราชธรรมา
การันรรมเย็น
เลี้ยงได้ใช้เป็น
สังขัมมเว
ของกัฏฐนารก
เลิกคบมิตรเลา
มีธรรมดำพา
นิจสุขสำราญ
ทูลจบกลับไป
ตรองตรวิจารณ
ธ นำบริหาร
บ้านเมืองเรืองธรรม

พระราชดำติที่ ๙

พระวิฐุรบัณทิต

กาพย์ฉบัง ๑๖

สมัยหนึ่ง ณ กรุงอินทปัตต์ มีบุรุษรัตน์
เป็นยอดคนนักปราชญ์ฉลาดครัน
นามวิฐุรบัณทิตนั้น ลือทัวไกวล
ว่าเลิศมธุรสวาที
เหล่ากษัตริย์นานาธาณี องค์ใดได้มี
โอกาสเสด็จมาเสวนา
ย่อมเกิดเลื่อมใสศรัทธา เคารพปัญญา
อีกเพล็นธรรมรสพจมาน
ธัญชัยโกรพย์ภูบาล เทิดเป็นอาจารย์
ตำแหน่งมหาวาชรู
ชนทัวทัวปชมพู ยกย่องเชิดชู
เป็นเยี่ยมหาใครเทียมทัน

กาพย์ยานี ๑๑

ยังมีสัดาบส ประพฤติพรตพรหมจรรย์
ร่วมจัดเป็นมิตรกัน อยู่หิมพานต์นานหนักหนา

อำนาจสี่ตนเลิศ
 องค์หนึ่งเป็นอินทรา
 องค์สามพญานาค
 ธนัญชัยโกรพยุดจ
 กรีนพระชนกนาค
 โอสรครองราชย์พลัน
 วันหนึ่งทั้งสองก็
 นามโบกขรณี
 ทั้งสี่สนทนา
 ของใครจักเพริศพริ้ง
 พญานาคว่าสี่ตน
 ขามเห็นครุฑนั้นไซร้
 ขกภายิตกล่าวว้า
 เรียบร้อยสุภาพอยู่
 กรุฑว่าสี่ตนเลิศ
 ระวังความขากจน
 ขกภายิตกล่าวว้า
 ระวังความอยากนำ
 อินทรีว่าสี่ตนเลิศ
 ละสววรรค์อันสุขสัน

ตายแล้วเกิดเป็นเทวา
 องค์สองเป็นพญาครุฑ
 องค์สี่พรากเป็นราชบุตร
 ตั้งจิตไว้ในภพบรรพ
 วายชีวาคัมสูสววรรค์
 รักษาสี่พิสุทธศีรี
 กรรโลตรงสรวารี
 จักกันได้รักใคร่จริง
 ปรารภว่าสี่ตนใหญ่ยิ่ง
 ประเสริฐกว่าน้าสงสัย
 เลิศเพราะทนไม่โกรธได้
 จึงเคยจัดเป็นศัตรู
 ชนใดกราเห็นรูป
 ไม่โกรธนั้นสันติชน
 เพราะไม่เกิดกิเลสดล
 พิชิตได้ไม่ก่อกรรม
 ชนใดหนามีคุณธรรม
 เพียรอดกลั้นสันติชน
 เพราะไม่เกิดกามกังวล
 มาเสียได้ไม่ไยดี

ขกภาษิตกล่าวว่
ไม่หลงกามโลกีย์
กษัตริย์ว่าสัลดนเลส
ละราชสมบัติดล
ขกภาษิตกล่าวว่
ปราศตักทายะขาน

ชนใดหนาดัตตราถ์
ตัดได้นั้นสันติชน
เพราะทูนเทิดธรรมวิมล
ความสงบสพสุขสานต์
ชนใดหนาละศฤงการ
ได้สันนั้นสันติชน

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

อหากฐ์ผลพลัน
ไปหาจอมปราชญ์
เล่าความแต่ต้น

ฟังแล้วนึ่งกิด
ว่าสุภาษิต
ล้วนสำคัญนัย

คุณธรรมะคุณ
ผู้ประพฤติครบ
ใครบำเพ็ญเพียร

ทั้งสี่เถียงกัน
เพื่อแนกมล
ฉลาดเลิศล้ำ
ให้วินิจฉัย
วิธูรบัณพิต
จับประเด็นได้
สัมิตรกล่าวไซร้
คุณดั่งกำเกวียน
รวมจุดที่คุ้ม
กายจิตจำเนียร
สพสุขเสถียร
เรียกสันติชน

สดับว่าที่

ชนชมเมธา

ก่อนเสด็จล

มีก่อนันต์

พญานาคให้แก้ว

แล้วเสด็จบาตล

ราชาทั้งสี่

ศรัทธาท่วมท้น

ปัญญาโกศล

นิवासสถาน

ประทานรางวัล

บุชาอาจารย์

เพริศแพร้วชวัล

นากราชนคร

กาพย์จบบึง ๑๖

กล่าวถึงมเหสีภูธร

ว่าวิมาลาเลิกลาย

ทูลถามถึงมณีพรหมราช

ไปไหนหนอองค์ราชัน

พญานาคตรัสตอบจอมขวัญ

วิธูรบัณฑิตปรีชา

ผู้สามารถตอบปัญหา

๔ ๕
ชนเจ้าธรรมรสพoman

อีกสามกษัตริย์ก็ประทาน

๔
เพื่อบูชาธรรมกำจร

พระนามบงอร

ที่พระศอหาย

ฟ้าให้รางวัล

ไฟเราะวาจา

รางวัลตระการ

เทวีวิมาลาสายสมร	พระทัยอาวรณ์
ปรารถนาจักได้สดับธรรม	
มาหาสตรีน้อมนำ	แสวงทูลเงื่อนงำ
ทำที่ประจวบพรหวนหา	
พญานาคเสด็จเยี่ยมชานา	เจ้าผู้ขวัญตา
ประจวบด้วยโรคอันใด	
เทวีทูลตอบท้าวไท	น้องขอหัวใจ
วิธูรบัณฑิตโดยหมาย	
มิให้เธอเป็นอันตราย	หาไม่คงวาย
ชีวิตด้วยโรคร้ายแรง	
ทูลแล้วผินหลังตะแคง	ภูวนัยไม่แจ้ง
ในกลแห่งองค์เทวี	
เกรงต้องประหารเมธี	ทำฉันทไฉด
จึงจักได้หัวใจมา	

กาพย์ยานี ๑๑

พญานากล้าปากจิต	สุดจักคิดแก้ปัญหา
พระทัยห่วงชานา	ทั้งรู้ค่าท่านราชครู
ผู้เป็นที่รักถิ่น	แห่งปวงชนทั่วชมพู
ทวีปล้วนเชิดชู	จอมปราชญ์ยิ่งกว่าสิ่งใด

ธิดาองค์นาคราช

นามอรินทไศรย

ตรัสตอบธิดางาม

แม่เจ้าป่วยทราวน

ก็อหัวใจบั่นทิต

ช่วยพ่อคิดต่อไป

เรื่องฤทธิรื่องปัญญา

เพื่อเขาจักระดม

เอาตัวขอดบั่นทิต

หัวใจเมธาจารย์

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๔

ทูลตอบพจ

พระคุณมารดา

ผัดพักตร์ผูกผ่อง

ขึ้นไปไกลเขต

เหาะในอัมพร

เก็บดอกไม้เอา

ทั้งฉลาดและวิไล

ทูลถามให้ไขหมองศรี

พ้อมีความทุกข์ทั่ว

ต้องหาขามาแก้ไข

เจ้าขวัญจิตปัญญาไว

จงหาใครที่เหมาะสม

ทั้งแกล้งกล้าเป็นคู่ชม

พลั้งใช้ให้ทันกาล

มาแก้พิษไขนังคราญ

ก็อย่าดีที่แม่ปอง

อรินทไศรย

ลูกจักษุขอสอง

มีข้านวลละออง

แต่งองค์นงเยาว์

แล้วแหวกวาระศ

แดนมนุญย์เนา

ร้อนสู่ภูเข

ไปแต่งคีรี

กั้วานหวานแว่ว
เนื้อเพลงขานไซ
นาคมนุญ์ครุฑมี

วิธูรบัณฑิต
มาช่วยรักษา
เรานี้เต็มใจ

อสูรทรงศักดิ์
ก่อท้าวเวสวัณ
ยินเพลงกานดา

เห็นนางทรมวย
เกิดความปฏิพัทธ์
กามเทพกั้วล่อง

ยามนัยน์ตาสบ
ทั้งสองป้องจิต
ชวนกันไถ่กลา

นางขับเพลงแจ้ว
กล่อเสียงดนตรี
ไกรก็ตามที
ฤทธิเดชเกรียงไกร
แม่กล้าพิชิต

ให้ได้หัวใจ
มารดาเราได้
ยอมเป็นกรรพา
ฝ่ายปลื้มณกษัตริย์
เป็นหลานท้าว
พลันขับม้ามา
ซาบซึ้งถึงทรง
ชักม้าเลี้ยวไป

ดูจืดจางเด่นดวง
วังรัตนกันทรวง
แผลสรบุปผา
เกิดรักแรกพบ
เสียวซ่านกุรา
คิดร่วมเสนาหา
ไปนาจนคร

ชักษ์หนุ่มออกปาก
สินสอดเท่าใด
เพื่อได้สายสมร

เรานั้ขอคัด
อีกทั้งปวงชน
ก่อนตอบวาจา

กาพย์ยานี ๑๑

ธ แดงแจ้งคดี
ว่ามีชักษ์หนุ่มไซ้
จักพูนทรัพย์ก่ายกอง
เทวีวิมาลา

แม้สามารถพิชิต
มาได้ดั่งว่าไซ้

ปณณกย์กัษอาสา
กรันแล้วรีบผายผัน

ขณะนั้นชักษ์วิวาท
ปณณกะรีบเดินผ่าน

เฝ้าพญานาค
ทูลของค้อร
ไม่อนาทร
เป็นคู่วิวาท
พญานาคตรัส
ไปถามชายา
พลเมืองนาคา
ตกลงปลงใจ

ให้เทวีทราบทันใด
มาสู่ขอราชธิดา
ให้เฝ้าเมืองนาคา
ว่าทรัพย์นั้นสำคัญไฉน
จอมบัณฑิตได้หัวใจ
จึงจักให้เป็นเชษฐา
จับเมธาคนสำคัญ
ไปยังเขตเวสวันสถาน
มหाराชเป็นตุลาการ
ไปยื่นคู่ผู้มีชัย

เวสวันตัตตสินคี่
 คำสั่งหมายความให้
 ปุณณกะพลอยรับว่า
 รีบจับสินธพทะยาน
 ปุณณกะใช้ความคิด
 ต้องแสวงแก้วมณี
 ดวงแก้วมีค่าคุณ
 แสงจรัสซัววล
 มีอภัยเฝ้าแก้วอยู่
 พอเห็นว่าเป็นใคร
 ปุณณกะประคองแก้ว
 แปลงเป็นมาณพพลัน
 ราชันธัญชัย
 ไม่เกรงราชอาชญา
 ปุณณกะทูลภูวนาถ
 ข้านหวังชิงชัย
 ข้ามมณีนรรัตน์
 อ้อมมาฤทธิมหันต์
 องค์กษัตริย์ตรัสตอบถ้อย
 สมบัติเราพูนเพิ่ม

กล่าววจีแจ้งไป
 ผู้ชนะไซร้ได้วิมาน
 เป็นวาจาบัญชาหลาน
 สุนภาไม่ช้าที่
 จักพิชิตฉันท์
 มีฤทธามาใช้การ
 อยู่วิบุลบรรพตสถาน
 ส่องเข้าตามาแต่ไกล
 แลเห็นผู้บุกรุกไว
 ก็แผ่นหนีไม่มีขวัญ
 อันเลศแล้วแวงเจดฉันท์
 เพื่อพนันเล่นสกา
 ตรีศตามใครกล้าเข้ามา
 เราราชแห่งกรุงไกร
 ขอพระราชทานอภัย
 เล่นสกาทำพนัน
 ดวงจรัสวิเศษครัน
 ของมีค่ามาประเดิม
 มาณพน้อยอย่าฮึกเหิม
 ถ้วนมีค่ามหาศาล

ไยเราจะมาแลก

เพียงแก้วแววตระการ

ปูลณัฏฐะรับรองว่า

ทดลองความเร็วหมุน

พิสุจน์ทุกวิถี

ดวงรัตน์มหัศจรรย์

มาณพถาปนราชัน

หากข้ามี่ขั้ปกป้อง

องค์กษัตริย์ตรัสตอบไป

ยกเว้นแต่ตัวข้า

นอกนั้นจงเอาไป

เล่นพนันทอดทันที

ปูลณัฏฐะประกาศก้อง

วิรุบบัณฑิตไชรี

กาพย์ฉบับ ๑๖

ธัญชัชภูวนาถพลาตถล่ำ

เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วกั้นไฉน

ไซ้ของแปลกพิสดาร

กับมันไม่มีคุณ

น้ำของข้าเดชอดุล

น้ำไวน์ก็ยิ่งจักรผัน

ซึ่งทว่าก่อนันต์

เลิศมณีนี่ไม่มีสอง

การพนันมีต่อรอง

ธ จักให้สิ่งใดหนา

สมบัติใดในพารา

เสวตฉัตรและมเหสี

มาณพไซรีแสนยินดี

ผลประจักษ์ชัดมีชัย

ขอเรียกร้องสิ่งยิ่งใหญ่

ยกให้ข้าอย่ากั้นกำ

ธ ถ้อยคุณธรรม

เสียดายปราชญ์เพียงขาดใจ	จักต้องให้ไป
ตามที่พนันสัญญา	
วิธูรบัตติตเมธา	ประเสริฐเลิศค่า
ดุจดวงประทีปทวยชน	
ส่งแสงสว่างวิมล	ด้วยธรรมโสภณ
ธ วิงวอนขอต่อรอง	
บุณณะไม่ยอมปรองดอง	กรั้นพอได้ช่อง
ทูลให้ให้เชิญเมธา	
วิธูรบัตติตปรีชา	มาสู่ธรรมสภา
บุณณะเอ๋ยตามความนัย	
มีข่าวเลื่องลือระบือไกล	ว่าท่านนั้นไซ้
พูดจาสดับชัดตรง	
ข้าจักขอลามตามประสงค์	ท่านนี้ดำรง
ฐานะใดกับราชา	
ต่ำกว่า เสมอกัน สูงกว่า	หรือจันใดหนา
ทาส ญาติ หรือมิตรวานเจลย	
วิธูรบัตติตเอื้อนเอ่ย	เราเป็นทาสเคย
รับราชการองค์ราชา	
แม้ให้เสียพนันสัญญา	เราเป็นทาส
ย่อมต้องยอมตามโดยดี	

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

เสียน้ำพระทัย

วิธูปันจิต

กล่าวความตามที

สุดก้านสุดขัด

เมื่อท่านจักไป

ก่อนจากท่านจง

ท่านจงไขความ

ผู้ครองเรือนผอง

เพื่อไม่เดือดร้อน

ทูลตอบทรงฤทธิ์

ผู้ครองเรือนไซ้

สาธารณรัคิ

ย่อมไม่กินหมด

ถือศีลบำเพ็ญ

อีกมุ่งรักษา

ราชาธัญชัย

เมื่อสดับจี

ขอมิตรเมธี

ปุณณกะประสงค์

สุดต้านทานทัด

สุดวอนโดยตรง

ตามใจงานง

กล่าวธรรมคำสอน

องค์กษัตริย์ตรัสถาม

อวยธรรมสุนทร

จักต้องสังวร

ทำฉันใดดี

วิธูปันจิต

ไพเราะวาที

ไม่กบนารี

มาเป็นภรรยา

อาหารเลิศรส

คนเด็ชวดอกหนา

ธรรมเป็นอัครา

เกียรติสกุลงค์

ในการทำกิจ
มีเหตุผลนำ
ทั้งไม่ทรนง

ถือหลักสุจริต
พูดเชื่อมไมตรี
มิตรญาติพี่น้อง

มีศีลรอบรู้
เป็นพหูสูต
เกอเนอานาบุญ

หมั่นประพฤติไซร้
ไม่เบียดเบียนกัน
จักสบสุขศรี

วิธปฏิบัติ
ลงจากธรรมาสน์
ป้อนกะตามมา

ไม่ประมาทจิต
ทุกอย่างซื้อตรง
ยุติธรรมดำรง
เยอหยังจองหอง
รอบคอบกอบกิจ
คิดแต่ปรองดอง
ไม่มีหม่นหมอง
เอื้อเอื้อเจื้อจุน
สมาคมกับผู้
ในธรรมวิบูล
ฟังพูดเสริมคุณ
สมณะพราหมณ์
ผู้ครองเรือนใด
มิให้รำกึ
ยึดมั่นความดี
ชีวิตวัฒนา
จบธรรมไพจิตร
เคารพราชา
ชาตรัฐเลหา
ทวงสิทธิ์แห่งนาย

ขอมาณพน้อย

อยู่เรือนเราไซร้

อย่าเพื่อผันผาย

สอนบุตรภรรยา

เพื่อความสวัสดิ์

เราสร้างคุณอนันต์

ประโยชน์อตุล

จึงขอมโอนอ่อน

ปราชญ์กล่าวขุบล

จอมปราชญ์กล่าวถ้อย

หยุดยั้งให้สบาย

ปลอดภัยอันตราย

ขอสดสามวัน

เราขอเวลา

ก่อนจักจากกัน

มีแต่สุขสันต์

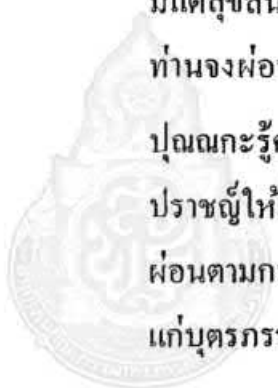
ท่านจงพ่อนปรน

ปณณกะรู้คุณ

ปราชญ์ให้แก้ตน

พ่อนตามกมล

แก้บุตรภรรยา

กาพย์ฉบัง ๑๖

พ่อนจักเนาเกหา

แล้วไปกับมาณพพลัน

มิอาจคาดการณ์แปรผัน

เมื่อถูกให้รอดปลอดภัย

คำพ้องจงจำใส่ใจ

จอมกษัตริย์ ๕ อาจตรัสถาม

เพียงสามทิวา

หวังธรรมกุ่มกัน

ขามพ้อจากไป

กัลยาณมิตรมีความ	จำเป็นในยาม
บ้านเมืองมีเรื่องคับขัน	
หากตรัสถามความสำคัญ	จงยึดธรรมมั่น
ทูลตอบตามที่พอสอน	
ข้อควรปฏิบัติสังวร	ยามพระภุช
โปรดปรานตรัสเรียกร่วมอาสน์	
อย่าได้ร่วมเป็นอันขาด	จงทูลภูวนาถ
ว่ามิชอบด้วยธรรมเนียม	
จงนั่งในที่อย่างเจียม	สงบเสงี่ยม
ตามควรแก่ฐานะตน	
วิชรุบัณฑิตหวังผล	สอนธรรมวิมล
เรียก ราชสวัสดิ์ธรรม	
ข้าราชการประจำ	พึงยึดมั่นอมนำ
ปฏิบัติถูกต้องตามแบบบรรพ	
ดำเนินราชกิจเที่ยงธรรม	กายจิตสัมพันธ
ข้อตรงจงรักภักดี	
พร้อมจักอุทิศชีวิต	สัตย์มั่นขันตี
ศีกษาจรวัตรสมบูรณ์	

กาพย์ยานี ๑๑

สามวันก็พลันล่วง
 จอมปราชญ์นามวิรุ
 กราบถวายบังคมลา
 ปุณณกะเร่งผายผัน
 ตามทางขัณฑ์จักนำ
 เพียรทำทุกขั้นตอน
 จอมปราชญ์จึงซักถาม
 เหตุใดไร้เมตตา
 ตัวท่านก็อู้ผู้ใด
 ปุณณกะจึงตอบคำ
 หากได้หัวใจไป
 จักได้วิวาหองค์
 วิรุบัณฑิต
 นางพญานาคานั้น
 พุดให้เข้าใจผิด
 จึงเอ่ยคำสุนทร
 เราจักแสดงธรรม
 ธรรมกถาคำอตุล

แม่แสนห่วงจิตอาตุร
 บัณฑิตเข้าเฝ้าราชัน
 แล้วไคลคลาไปโดยพลัน
 พาลอยลี้วปลิวอัมพร
 ปลิดชีวาให้ม้วยมรณ
 ฆ่ามิได้ให้กังขา
 ทำรูปงามดุจเทวา
 กิดฆ่าผู้อยู่ในธรรม
 ทำบาปไซ้ไร้ไม่กลัวกรรม
 และเล่าความตามประสงฆ์
 ถวายให้สมจำนง
 นาคธิดาวิลาวัณย์
 ฟังแล้วกิดก็รู้ทัน
 ไกร่ฟังธรรมคำสั่งสอน
 จวนชีวิตจกม้วยมรณ
 ฟังเราเถิดจักเกิดคุณ
 ที่น้อมนำรู้บาปบุญ
 ช่อ สาธุธรรม

ฟังจบจักสัมฤทธิ์
 ปุณณกะเชื่อฟังคำ
 ธรรมมีสัประการ
 เป็นธรรมของคนดี

ภารกิจวัตรกรรม
 สดับธรรมใจเปรมปรีดี
 เป็นแก่นสารสอนวิธี
 อุปมาน่าสนใจ

ภาพย์ฉบับ ๒๘

ปุณณกะฟังธรรมอำไพ
 กิจจก้นำปราชญ์ถิ่นสถาน
 นครอินทปัตต์โอฬาร
 ด้วยบัณฑิตถิ่นธานี
 วิธูบัณฑิตกล่าววจี
 เราจักไปพิภพนาคา

สำนักบาปได้
 เพื่อชนชั้นบาน
 ท่านอย่าร้อรี

อันพญานาคทรงเดชา
 กงจักอ่อนได้ด้วยธรรม
 ปุณณกะจึงเร่งรีบนำ
 ไปยังพิภพบาดาล
 กรันถึงเข้าเฝ้าภูบาล
 ได้ตัวบัณฑิตมาถวาย

แม่สดับธรรมกลา
 จอมปราชญ์ฉลาดล้ำ
 ทูลแถลงสาร

ดีกว่าฆ่าชีวิตมลาย
 ก็มีมาด้วยดั่งประสงค์

หัวใจที่หมาย

วิธปฏิบัติอาจง

ไม่ยอมอ่อนลง

ไม่เคารพนาคราชา

พญานาคตรัสถามว่า

เหตุใดวางสง่า

ไม่การะพระองค์

วิธปฏิบัติตอบตรง

นักโทษจำนง

เคารพเพชฌฆาตหรือไฉน

พญานาคพ้อพระทัย

เห็นด้วยทันใด

การเคารพไร้ความหมาย

จอมปราชญ์ทูลถามฤๅสาช

พระองค์สุขสบาย

ด้วยทิพยสมบัติทั้งมวล

ทุกสิ่งประเสริฐเลิศล้ำ

ได้มาโดยควร

หรือใครเนรมิตบันดาล

พญานาคว่าด้วยผลทาน

ที่ถวายอาหาร

แก่สมณพราหมณ์จึงดล

เพราะทำความดีมีผล

เป็นบุญกุศล

สั่งให้ได้สุขสมบูรณ์

วิธปฏิบัติกราบทูล

เช่นนั้นเรสุร

ขอมทราบเรื่องกฎแห่งกรรม

ขอให้พระองค์ทรงธรรม

สร้างบุญประจำ

ด้วยความไม่ประมาทสืบไป

องค์ทำวนาคาภูวนัย
เมืองนาคไรสมณพราหมณ์

ทำฉันทจักติตตาม
เป็นกิจอันเราปรารถนา

วิธูรบัณฑิตทูลว่า
มีนาคบริษัทยบิรวร

จงทรงเมตตาสงสาร
เป็นบุญทั้งกายและใจ

ทรงรักษาศีลอำไพ
คงได้เสวยสุขในสวรรค์

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ประคองอัญชลี
ตรัสถามความนัย
ยามมาประจัญ

ผู้ไม่ชั่วทราวม
แม้ข้ามกับขัน
มีปัญญาไว

ปรารถนุญไชรี

สร้างกุศลงาม

พิภพนาคา

ด้วยธรรมบริหาร

สิ้นอายุขัย

วิมาลาเทวี

นบจอมปราษฎ์พลัน

ไซไม่เสียขวัญ

กับมรณภัย

บัณฑิตทูลความ

ย่อมสงบในใจ

ไม่พรันสิ่งใด

ไว้ด้วยช่วยตน

หัวใจก็ยอม

หากจักสดับธรรม

ข้าอินต์ดล

ดวงใจไพสิฐ

นั่นคือปัญญา

เรากับมเหสี

บัดนี้ข้าพร้อม

ยกเป็นกุศล

น้อมนํากมล

ตามพระเสาวนีย์

คูกรบัตินจิต

ของเมธาวิ

ท่านมาด้วย

ขอขอบใจครัน

กาพย์ยานี ๑๑

ปฤณณะได้วิว่าให้

ดวงแก้ววิเศษนั้น

พาขึ้นอาชาไนย

ราชาแสนเปรมปรีดิ์

ประดับธรรมสภา

บรรดาประชากร

องค์รัตนากจอมขวัญ

มอบบัณฑิตคิดความดี

ส่งกรุงไกรไม่รู้ร้

โปรดให้แต่งพระนกร

รับเมธาศรีสุนทร

ต่างแซ่ซ้องร้องสดุดี

พระชาติที่ ๑๐
พระเวสสันดร

กาพย์ฉบับ ๑๖

ณ กรุงเชตุรธานี	พระเจ้าสวี่
มหาราชครองเมืองเรืองราม	
มีราชโอรสดงาม	ช ทรงพระนาม
ว่าสฤษดิ์ราชกุมาร	
กรันทรงเจริญวัยไม่นาน	อภิเชกนงคราญ
ธิดากษัตริย์มัทราชา	
ทรงนามสุดดีกัญญา	ในกาลต่อมา
ทั้งสองครองราไชยวรัญ	

ทศพร

พระนางสุดดีจอมขวัญ	ในอดีตนัน
เคยเป็นชายาพระอินทร์	
ยามหมดบุญองค์ยุพิน	จุติจากถิ่น
สวรรค์ดาวดึงส์อำไพ	
พระนางทูลขอพรชัย	สืบเชื้อสายไ
ซึ่งองค์อินทราประทาน	

เมื่อจักพรากจากวิมาน

พรสับประการ

ขอให้สัมฤทธิ์สมหมาย

หนึ่งให้เนตรดำเป็นประกาย

ดูดาเนอทราย

สองกั้วดำสนิทไกองงาม

สามให้ได้มีพระนาม

สุดดีเมื่อยาม

ไปเกิดเป็นราชนารี

สี่มีโอรสทรงศรี

น้ำพระทัยดี

รักการบริจาทน

ห้าขามตั้งครรภ์เนิ่นนาน

อุทรนงกราณ

อย่าหนุนดูหญิงทั่วไป

หกถันอย่าหย่อนยานให้

กองงามวิไล

เจ็ดเกศาหงอกลอยมี

แปดกายอย่าเปื้อนธุลี

เก้าขอให้มิ

อำนาจปลดเปลื้องโทษทัณฑ์

ผู้ซึ่งถูกประหารนั้น

ให้รอดชีวัน

มีอิสระเสรี

สิบเป็นอัครมเหสี

กษัตริย์เมืองสวี่

องค์อินทร์ประสาททุกประการ

หิมพานต์

เมื่อพระผุสดีนงคราญ	อภิเชกภูบาล
สญชัยได้ครองกรุงไกร	
พระพรแก้วช้อยานไข	บรรลุสมใจ
เหลือข้อสัสมกุมารา	
องค์อินทร์จึงอาราธนา	พระโพธิสัตว์มา
จุติในครรภ์เทวี	
ครานั้นพระนางผุสดี	ปรารถนาทันที
จักบริจาทานใหญ่หลวง	
สงเคราะห์คนยากทั้งปวง	ด้วยพระทัยห่วง
ให้สร้างโรงทานทั้งหก	
อวยทานแก่เหล่าชาจก	และวณิพทก
สม่าเสมอทุกवार	
จนถ้วนทศมาสนงคราญ	มีประสูติการ
เมื่อเสด็จ ณ เวสสวัต	
ประสูติราชบุตรทันที	ราชาเปรมปรีดี
ขนานนามพระเวสสันดร	
กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘	
นางช้างผายผัน	ในวันเดียวกัน
	นำลูกกุญชร

ช่างเผือกตัวน้อย

ทั้งไว้น้มนอน

ถือว่าช่างนี้

บัจจนาเคนทร์

เสริมบารมีล้วน

แสนสุดเสนาหา

จัดแม่นมดี

ถนอมเลี้ยงตำราญ

พิเศษสุนทร

โอรสเจริญวัย

ปลดขอมมีค่า

ธ ประทานไป

ทานที่บริจาค

พระทัยปรารมภ์

ลอบสู่นคร

โรงช่างบัดดล

ประชาเปรมปรีดิ์

คือช่างมงคล

เป็นนามโกศล

แห่งองค์กุมาร

พระราชบิดา

โอรสภูบาล

สาวศรีสะคราญ

กุมารวัฒนา

ทรงจัดอาภรณ์

ให้กุมารา

ได้หัวพรรษา

ประทานแม่นม

ได้อาภรณ์ใด

ไม่นึกชื่นชม

แม้มากไม่สบ

ถึงทานภายใน

สืบหกพรรษา
พระราชบิดา
ราชสมบัติไซริ

งามเลิศเพริศพรั่ง
อภิเชกเด่น
สองสุขสวัสดิ์

พระทัยสุนทร
มิข้ามเหต
ได้โอรสขวัญ

ได้ราชธิดา
นามนั้นกัณหา
แต่นั้นภูมิ

หมั่นเสด็จดล
โรงทานทุกแห่ง
บริจากระจอน

โอรสวัฒนา
ศิลปศาสตร์ชาญชัย
ปรารถนาจักให้
จึงจัดพิธี
สู่ขอเจ้าหญิง
พระนาม มัทรี
เป็นมเหสี
ครองราชไศวรย์

พระเวสสันดร
อวยทานทุกวัน
มัทรีทรงครรภ์
พระนามชาติ
ครั้นกาลล่วงมา

ผิวพรรณโสภ
จินาบุตรี
ยิ่งเพิ่มผลทาน

ทรงช้างมงคล
ตรวจทั่วทุกสถาน
แต่งพร้อมทูลกวาร
ชาวบ้านทั่วไป

กาพย์ยานี ๑๑

แคว้นกาลิงครัฐ

เกิดทุพภิกขภัย

ราษฎรเดือดร้อนทั่ว

ปล้นฆ่าเลือดตากระเด็น

พระเวสสันดรไซร้

โปรดส่งพรหมณ์ไปขอ

ข้านั้นไปทำไฉน

พืชพันธุ์ธัญญาผล

ราชากาลิงครัฐ

ไปทูลขอหัตถ์

ราชันเวสสันดร

พรหมณ์ขอช้างสำคัญ

ชาวเมืองต่างเคืองโกรธ

สัตย์ชัฏกบด

กัวยักเนรเทศ

ปล่อยไว้ไม่ลงทัณฑ์

ที่อยู่ถัดจากกรุงไกร

ฝนแล้งมากเกิดขาดแคลน

อีกโจรชู้เพิ่มล้าเถื่อน

ชนทูลให้อภัยไฉน

น้ำพระทัย ธิ กว้างหนอ

ช้างสำคัญบนดาลฝน

ฝนตกในที่นั้นดล

จักเพิ่มพูนสมบูรณ์ดี

ธิ จักจัดพรหมณ์จรด

มงคลมาไม่ช้าพลัน

พบพรหมณ์จรสู่เขตขัณฑ์

ธิ ยกให้ไปโดยดี

ไปกล่าวโทษต่อผู้มี

ว่าโอรสผิดมหันต์

องค์พระเวสสันดรพลัน

จักพาชาติพินาสลง

วิหขมมาลาฉันท

สญชัยราชา

ทรงธรรม์รัตนท

จักเนรเทศไป

เวรกรรมนำส่ง

ตรัสกับราษฎร

เพียงวันหนึ่งหนา

มีราชบัญชา

เชิญเสด็จภูวนัย

นักการไปเฝ้า

ทุกข์ใหญ่หลวงนัก

ชาวเมืองเคื่องขุน

สญชัยนาถา

ด้วยราชภูริทูตพ้อง

ว่าให้ยอมยก

ให้พราหมณ์ต่างเมือง

ให้เนรเทศให้

พระเวสสันดร

การบริจาทาน

แม่ชีวิไล

ก่อนจักจรี

เมตตาโอรส

ห่วงใยในองค์

ไกลถึงป่าดง

จักทำฉันท

ขอผ่อนเวลา

แล้วจักให้ไป

เสนาเร็วไว

เวสสันดรมา

เคารพทรงศักดิ์

กราบทูลราชา

ว่านายหนักหนา

ให้เชิญเสด็จไป

ร้องต่อองค์ชนก

ข้างคู่เวียงชัย

เป็นเรื่องผิดใหญ่

ไปพ้นธานี

ภูธรบรรหาร

เรานินดี

เต็มใจยอมพลี

เราขอเวลา

จัดทานครั้งใหญ่

เป็นหมวดเจ็ดร้อย

แล้วเสด็จสู่วัง

มัทรีโสภา

เลี้ยงลูกทั้งสอง

พิจักคันคัน

องค์ชนกเนรเทศ

นวลนางมัทรี

หน้าที่ภรรยา

ซื่อตรงจงรัก

ขอตามเสด็จไว้

จักไม่ทิ้งกัน

นางทูลพรธนา

ร่วมรินสำราญ

ลูกน้อยกมลขใจ

สัตว์ไพรได้เห็น

สองหน่ออรนท

พื่อนรำจันรรจ์

ขอองค์ภูวนัย

มิ่งขวัญอัญเชิญ

เตรียมให้ไล่สลอย

จักแจกปวงประชา

ตั้งอัครราชา

นั่งอยู่จงดี

อย่าหมองดวงกมล

หลีกไปไพรศรี

จากเขตธานี

ขอตามทรงธรรม

ข้า้นใจกักดี

ไม่มีหันเห

ไปสู่ไพรวัน

ในยามชากเข็ญ

ภาพป่าหิมพานต์

เข้าสายบ้ายเย็น

เจ้าไปเที่ยวเล่น

เป็นที่เพลิดเพลิน

ลีลาสรวลสันต์

พาจิตจำเริญ

อย่าได้หมองเมิน

ชั้นชมภูมิพานต์

ทานกัณฑ์

กาพย์ฉบับ ๑๖

กร็นข้าวเนรเทศภูบาล	แพร่ไปไม่นาน
ความทราบถึงราชชนนี	
กรานั้นพระนางสุดดี	ทรงทุกข์แสนทวี
เสด็จยังปราสาทภูธร	
สดับเสียงพระเวสสันดร	ตรัสกับองค์อ้อ
มัทรีผู้อดเสนาหา	
พระทัยสุดแสนเวทนา	ตรัสปลอบสงรา
แล้วเสด็จไปเฝ้าภูวนัย	
กราบทูลราชาสัจชัย	ธ เห็นควรไฉน
จึงขับโอรสทรงธรรม์	
เนรเทศไปอยู่ไพรวัน	ธ ตรัสตอบพลัน
ชาวเมืองเคืองขุนหนักหนา	
เราต้องทำตามประชา	เพื่อจักรักษา
ความสงบในพระนคร	
นางเฝ้ากราบทูลภูธร	โศกาอาวรณ
รำพันเพียงใดไร้ผล	
พระพักตร์อาบสายอัสสุชล	ความทุกข์ท่วมท้น
ปิ่นว่าจักดับดวงเทย	

สาวสนมกำนัลอาลัย

พากันร่ำไห้

ทั้งวังปรีทวนการ

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

พระเวสสันดร

ปวงชนจนยาก

มารับอาหาร

แต่นั้นวัน

จักไร้ที่พึ่ง

สญชัยราชา

ผู้ไร้ความผิด

อีกสมณพราหมณ์

อำมาตย์ไพร่พล

สันทิยาวาร

พระทัยผ่องแผ้ว

มีที่รื้อบ้าน

รุ่งขึ้นภูธร

ทรงบริจาคทาน

จากทุกถิ่นฐาน

บิจัจฉานา

ต่างบ่นรำพัน

เหล่าผู้นาถา

ซึ่งเคยเมตตา

เชื่อกำพาลชน

ที่ขับทรงฤทธิ

ไปสู่ไพโรสณฑ์

ทราบความหมองหม่น

ล้วนโศกกำสรวล

ทรงบำเพ็ญทาน

จึงพักพอควร

แล้ว ๖ ตรัสชวน

ไปปราสาทชัย

สญชัยราชา

วันพรุ่งนี้เช้า

ขออนุญาตไว้

มีพระเสวนีย์

ตรัสปลอบสุณิสา

จงเถียงสองตรุณ

กราบทูลเหว้

ต้องตระการกำ

หม่อมฉันทรรษา

ตรัสพรรณนา

สัตว์ร้ายมากมี

ข้างป่าหิมพาน

กราบทูลมั่นคง

ติดตามภักตดา

ความเปี่ยมมานั้น

เฝ้าพระบิดา

กราบทูลท้าวไท

กราบทูลสู่ไพร

บวชนำเทีญบุญ

พระนางมุสดี

บวชเกิดเป็นคุณ

ลูกอย่าหันเห

อยู่วังเถิดหนา

พระนางมัทรี

หากพระภักตดา

ลำบากในป่า

จักสุขฉันท

สญชัยราชา

หิมพานต์มีภัย

เสียดสีหมีใหญ่

ล้วนน่าสยของขวัญ

มัทรีโถมขง

ขอไปไพรวัน

แม้ว่ายากกรัน

มีอาจทานทน

เมื่อไฉ่สาม
ทั้งสุขทุกข์ภัย
เห็นแก่สุขตน

ชาติกัณหา
อยู่วังเจ็ดหนา
อดอยากยากแค้น

พ่อแม่ไปป่า
ลูกน้อยทั้งสอง
โปรดเถิดทรงชัย

จึงองค์ทรงยศ
ลูกแก้วเมืงขวัญ
ออกจากราชฐาน

พราหมณ์ขอฮัสตร
ธ ประทานไป
ร้อนถึงเทวดา

เกิดเป็นสตรี

ควรจักร่วมผจญ

ไข่มุกกังวล

คนจักดูเกล่น

ท้าวเธอตรัสว่า

ปฐาห้วงแสน

อย่าไปไกลแดน

จักทำฉันทไค

นางทูลราชา

เป็นอยู่อย่างไร

ก็ต้องอยู่ได้

อย่าขัดทักทาน

อำมาตย์เตรียมรถ

ทูลลาภูบาล

จงกันสู่ยาน

มุ่งสู่wana

ระหว่างทางจร

เทียมรถราชา

ไม่ขัดศรัทธา

ต้องมาช่วยกัน

เทียมรถที่นั่ง
มีพราหมณ์ขอรด
สององค์จรจัด

อุ้มพระชาติ
พุดจาปราศรัย
เสด็จมุงหน้า

แปลงเป็นละมั่ง

วังสุไพรวัน
ธ ปลดให้พลัน

พร้อมกุมารา

องค์พระภูมิ
นางอุ้มกัณหา

ไพเราะวาจา
สุหิมพานต์

วนประเวศ

กาพย์ยานี ๑๑

ระหว่างทางสัญจร

พบผู้ใดเดินผ่าน

อันว่าเขาวงกต

เขาตอบยังอีกไกล

ชาติและกัณหา

ผลไม้ดกชวนเชิญ

อำนาจบุญบันดาล

ปลิดได้ไม่ยากเลย

สู่ดงดอนอันกันดาร

ธ ตรัสถามตามสงสัย

ที่กำหนดอยู่หนใด

ทั้งสิ่งก็ทรงดำเนิน

ควานำเพลิดเพลิน

จึงร้องอ้อนวอนขอเสวย

ไม้ที่ผ่านโน้มกิ่งเขย

ล้วนผลสตรโศหา

ทางทิศกษัตริย์

นำไปสู่พารา

เขตแคว้นเขตรัฐ

ครั้นถึงพระมัทรี

ชาวเมืองรู้เรื่องแล้ว

ขับขี้อย่าผายผัน

พระยาเจตราช

อัญเชิญพระภูมิ

องค์พระเวสสันดร

หากเป็นไปเช่นนั้น

สองเมืองจักเกือขัด

ขอเพียงชั่วคราว

เห็นไท่ไม่ยินดี

ก้นม่านพรรณราย

ล้อมวงอารักขา

หลับสนิทนิทรารมณ์

ถวายพระกระยาหาร

ตามเสด็จสู่วิถี

เขานั่นจึงพรรณนา

จักเห็นแนวสิงขร

กรรไกรตัดล้อมรรคา

มาตุฉะนกรศรี

เมืองชัชวาลอุดมดี

ตำแดงองค์ทรงฐานันดร

วอนนางแก้วและทรงธรรม

เชิญพำนักสักการตรี

นบภูวนาลด้วยยินดี

ให้ครองราชไศวรย์

ตอบสุนทรวาจาพลัน

จักเกิดภัยอย่างใหญ่หลวง

เกิดวิบัติทุกข์ทั้งปวง

สู่วงกตกำหนดหมาย

จึงจัดที่ประทับถวาย

บรรณศาลาผาสุกสม

ขามราชา ๒ บรรทม

จนรุ่งแจ้งแสงรวี

ทุกประการจัดอย่างดี

ประดู่ป่า ๒ ลาจร

ถึงภาพป่าทิสอดร

มีแม่น้ำลำธารใส

นามเกตุบดี
จกเพลินหฤทัย

อาจหาผลาผล
แล้วจัดพรานกำยำ

คอยป้องกันศัตรู
พรานไพรจกปราบปราม

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

เอ๋ยถ้อยสุนทร
แห่งเจตราชา
สู่เขตไพรศรี

ที่อยู่บรรพชิต
ธ ทรงผนวช
มัทรีกานดา

มิได้รับกวน
เทวีเข้าป่า
ผลไม้รสหวาน

อันเป็นที่ดำราญใจ
ชมกนิรีที่พื่อนรำ

เลื่องพระชนม์เป็นประจํา
นามเจตบุตรุดติดตาม

หากจอมจู่ทุกโมงยาม
พิทักษ์ไทให้สวัสดิ์

พระเวสสันดร

ขบใจไมตรี
แล้วดาจรดี

วงกตภูผา

เทพช่วยเนรมิตร

คือบรรณศาลา

บวชด้วยศรัทธา

อีกสองกุมาร

แยกอยู่ตามควร

ดาบสภูบาล

เสาะหาอาหาร

อีกทั้งวารี

ครองเพศบรรพชิต

ตั้งใจปฏิบัติ

ดำรงชีวิต

ตั้งสัจจิต

ไปตามวิถี

กิจวัตรด้วยดี

ได้เจ็ดเดือนปลาย

ชูชก

ภาพยนต์มัง ๑๖

ยังมีพราหมณ์ชราาร่างร้าย

นามชูชกเที่ยวขอลาน

ในแคว้นกาลิงครัฐนาน

จนได้ทรัพย์ไว้มากมาย

กรมรื้อกษาปณ์ผันผาย

ฝากทรัพย์ไว้กับเพื่อนพราหมณ์

แล้วเที่ยวไปทั่วเขตคาม

พอใจชำนานหนักหนา

กรันเมื่อชูชกกกลับมา

พราหมณ์สองผิวเมื่อยตกใจ

ประมาทใช้ทรัพย์หมดไป

ยกลูกสาวนามอมิตตา

สาวน้อยผ่องผิวโสกา

ต้องตกไปเป็นเมียพราหมณ์

อัปลักษณ์รูปกาย

ผู้คนเขื่อจาน

สู่บ้านสหยา

ภิกษาจารตาม

ทวงที่เคหา

จำเป็นจำใจ

งามจรตภิรียา

นางอมิตตาโถมงาม
ที่พ่อแม่เคยสั่งสอน

ทำหน้าที่ตาม

ปรนนิบัติกิจวัตรสุนทร
จนเหล่าพราหมณ์อิจฉา

มิได้ย่อหย่อน

หาเรื่องเสียดสีนานา
เคียดร้อนสุดแสนทนทาน

จนนางอมิตตา

เจ็บแสบคำด่าประจาน
ให้เรือก่องหาทาสี

คลจิตนงคราญ

ยินข่าวกัณหาชาติ
ออกมาสู่ป่าหิมวันต์

ตามชนกชนนี

นางใช้ชู้ขงก่งัน
ทูลไ้พระเวสสันดร

เร่งรีบไปพลัน

ว่าจักขอสองบงอร
ท้าวเธอจะประทาน

เป็นทานสุนทร

แล้วข้าจักได้กุมาร
รับใช้ให้เบิกบานใจ

มาเป็นบริวาร

กรวานี้จักได้ปลอดภัย
ทะเลาะกับเหล่าพราหมณ์

ไม่พังก่อออกไป

นางเร่งให้ไปทันที

แม่เฒ่ารอร้

จักแร้หาชายอื่นชม

กรานักขัตฤกษ์เหมาะจะสม

กงชั้นรัตนมัย

ด้วยมีหนุ่มพะนอกกลอเกลี้ย

ชูชกตกใจคำเมียบ

ใจคอละเหี้ย

ถนถนรับคำอมิตตดา

ตกลงไปเฝ้าราชา

ขอสองกุมารา

มาให้นางใช้โดยดี

อมิตตดาเจ้าไม่รอร้

จัดเสบียงทันที

เตรียมไว้ให้พ่อเดินทาง

ข้าวผอกขนมแห้งต่างต่าง

กาวหวานหลายอย่าง

บรรจุใส่ขามพราหมณ์พลัน

ชูชกอกใจไหวหวั่น

อ้าตาเมียบขวัญ

บ้ายหน้าสู่นครสี่พี่

วิษณุมาลาฉันท

ครั้นถึงเขตป่า

หน้าเขาวงกต

พราหมณ์เท่เขวเลี้ยวลด

เข้าไปไพรศรี

มีหมาพรานไพร

ว่องไวหน้าที่

เห็นพราหมณ์วิ่งหนี

หมาไซร้ไล่ตาม

เผือกกล้วยตัวสั้น
เห็นหนขึ้นไป
หมาห้อมล้อมเห่า
ร้องรำพันนาม

เจตบุตรยนิคำ
ดรัยพรหมณีน
อาจจักมาขอ
เราต้องสั่งสอน
จึงตวาดเสียงก้อง

เฮียพราหมณ์ลามก
บุกรุกบ้าน
เจ้ากล้าล่วงล้ำ
ว่าแล้วยกธนู

ชูชกตัวสั้น
ร้องห้ามพรานไพร
อย่าด่วนทำลาย

ลากใหญ่มาถึง
บอกเจ้าอาบุญ
เป็นราชทูตใหญ่
ให้เชิญภูบาล

นั่งกตกรใจ
บนต้นไม้งาม
ดาเฒ่าเกรงขาม
ไท่เวสสันดร
สำนักหน้าที่
ตามกวนภูธร
สองหน่อบังอร
ให้มันหลาบจำ
ร้องขู่ชุก
โยมมาก่อนกรรม
ที่บำเพ็ญธรรม
มาหาที่ตาย
ขู่กรรโชกพลัน
กล้วยจักวางวาย
ไซ่พ่อโกรธง่าย
คุณไซ่ไร่ไพศาล
อย่าซึ่งเกียดขุน
เรามีราชการ
ภูวนัยบรรหาร
องค์เวสสันดร

พร้อมทั้งเทวี

สองหน่อไธสง

ด้วยราชมารดา

ให้ข้าสัจจร

ว่าแล้วชุกลัก

เจตบุตรไม่รู้

นึกว่าราชสาร

เคารพนบไหว้

ปากบอกยินดี

องค์เวสสันดร

เชิญท่านครรไล

กองจักพบพาน

มัทรีชฌายา

กั้นกลับยังนคร

ไธสงอาวรณ

มาเผ้าท้าวไท

ขวักไขว้ให้ดู

พริกจึงอยู่ใน

กราบกรานทันใด

ให้กินอาหาร

จักชี้ทางจร

เนาในไพรพนานต์

ไปสู่ดงดล

สองไท่ในพน

จุลพน

กาพย์ฉบับ ๑๖

เจตบุตรหยุดยืนกลางพน

โน้นแก้อันธมาทนต์รี

ณ พระอาศรมฤๅษี

เวสสันดรประทับอาศัย

ชี้ทางจรดล

องค์พระภูมิ

๑๑๒

พร้อมพระมัทรีอรไท	สองหน่อทรมาวัย
ต้องคั้ทรงเทศาบท	
ป่าใหญ่ไพรพฤษ์เขียวสด	ผลไม้เลิศรส
อีกทั้งรวงผึ้งหอมหวาน	
สระสี่เหลี่ยมเปี่ยมชลธาร	เป็นไสตระการ
ดาดด้วยบัวหลากหลาย	
เสนาะเสียงสุโนกโนรี	ฟังดูดนตรี
บรรเลงเพลงเพลินเจริญใจ	
เจตบุตรกล่าวชมพนมไพร	มอบอาหารให้
ชูชกเป็นเสบียงเลี้ยงตน	
พราหมณ์ชราเร่งรีบกมล	คุมเดินดั้นด้น
บ้ายหน้าไปตามวิถี	
อาศรมอัจจุตฤย์	ตามเจตบุตร
คงได้ประสบพบพาน	

มหากุณ

วิชขุมมลาณันท์

ชูชกคุมเดิน	เพลินถึงอาศรม
ครั้นถึงจึงก้ม	กราบสัทธาจารย์
พุดจาปราศรัย	ถามไถ่อาการ
คาบสัไขขาน	ตามอัธยาศัย

แล้วถามความตรง

ไ้ไ้เวสตันดร

อีกสองกุมาร

ทรงจากเวียงชัย

คาบสพังความ

คงมาวุ่นวาย

ตวาดพลันทันที

ไ้บูกบั่นมา

จักขอชาษา

บอกมาอย่าปด

ชุกตกใจ

อย่าเพ่อหุนหัน

หวังเพียงได้พบ

กบคนดีไซ้

กิดถึงภูมินทร์

ขอเฝ้าทรงศรี

อัจจุตฤย

คำชวนพถนอน

อย่ารุ่งพรุ่งนี้

พลางพริ้วพรรณนา

ถึงองค์ภูธร

ชาษาอรไท

ตำราญญาโณ

มานานนักหนา

พราหมณ์นี้ด้ร่าย

รบทวนราชา

มิ่งนี้พาลา

ถึงในไพรวัน

หรือว่าไอรส

จักถูกลงทัณฑ์

ตอบไปเร็วพลัน

ตัวข้ามาดี

นบองค์ทรงชัย

มงคลเกิดมี

จากถิ่นธานี

เพื่อได้บูชา

มีใจอาทร

ในบรรณศาลา

จักชมรรคา

ภาพในไพรวัน

ซุกคืบใจ
ราชฤๅษีเจ้า
เต่าจึงพักผ่อน
ชักเข้ชักยัน

จักได้เข้าเฝ้า
บารมีมากกรัน
เหน้อยอ่อนทั้งวัน
เมื่อยขบกาชา

กุมาร

กาพย์ยานี

ต้นเข้าเต่าซุก
ฤๅษีชมรรคา
วันแล้วสิหนอ
ไปเป็นผู้รับใช้
นางกงแสนยินดี
เต่าเดินเพลินนา
ลูกคิดจิตไหวหวั่น
ผลิผลามตามใจตัว
ด้วยพระนางมัทรี
พระนางกงกัศกัน
ธรรมดาว่าสตรี
รักลูกผูกใจจันต์

แกเจนนกลาสิทธา
เต่าเดินคุ่มซุ่มชื่นใจ
จักทูลขอสองทราวม้วย
ขอดาจิตอมิตตดา
เพิ่มรักพี่ผู้ชรา
ถ้าเมื่อไรไม่รู้ตัว
ยามสายัณห์ฟ้ามีดวง
เฝ้าภูวนาถอาจเสีการ
ประทับที่อาสนมสถาน
ทานครั้งนั้นที่ห้วงกลวิ
ข้อมตระหนัฟหวงทรัพย์สิน
ซากจักให้ไปเป็นทาน

อย่าเลยจำจักรอ
 หลีกไปไพรพนานต์
 พูลขอสองกุมาร
 ครานัมภ์ไร่ไสร
 จักได้สมใจปอง
 จูงไปให้หนึ่งเขว่

วันพรั่งพอยอดนงคราญ
 จึงจักเข้าเฝ้าท้าวไท
 พระภูบาลลงยกให้
 ไม่อาจขวางหนทางเรา
 กุมารสองพัศตร์ดำพา
 ไซ้เป็นทาสมปรารถนา

ภาพย์ฉบั้ง

ถิ่นนั้นเมื่อชอดกัลยา
 นางทรงสุบินนิมิต
 ว่ามีบุรุษใหญ่ไกลฤทธิ์
 มาจุตกระชาคนงคราญ
 ผลักองค์ล้มลงกลางลาน
 กวักดวงพระเนตรซ้ายขวา
 ซ้ายยังตัดพระพาหา
 แล้วล้วงเอาดวงหทัย
 ทารุณหฤโหดเหลือใจ
 และหวาดผวาสุดองค์
 วรกายสั่นสู้ดำรง
 อรไททรงเรียกสวามี

มัทรีนิทรา
 กำขำอำมหิต
 แล้วยังหักหาญ
 อีกฝ่าอุรา
 เทวี่วันไหว
 เสโทไหลลง

ยามนั้นพระราชญาติ
หวัดร้องเสียงสั้นขวัญหาย

ยินเสียงเทวี

ธ ดำรัสถามโฉมฉาย
นั้นตามที่ทรงสุบิน

นางทูลเหตุร้าย

ธ ตรัสส่งองค์ยุพิน
เธอจงอยู่นอกกุฎี

เพื่อปราศราคิน

นางทูลวิงวอนภูมิ
ทำนายร้ายคั่นไฉน

จงโปรดปรานี

ธ สดับความสนั่นนั้ไซร้
วันพรุ่งจักมีขอลาน

ทรงแนพระทัย

มาทูลขอสองกุมาร
ให้องค์อรไทไฟฝัน

เหตุนี้บันดาล

พระเวสสันดรทรงธรรม
คุณมัทรีนงลักษณ์

ธ ปลอดจอมขวัญ

จงอย่าหวาดกลัวเกินนัก
มีเหตุคือธาตุพิการ

ฝันร้ายหายพัก

เจ้าจงกลับกุฎีสถาน
ไม่มีสิ่งใดร้ายแรง

สงบดวงมาน

ภาพย์สุรางคนางค์

เสด็จกลับกุฎี

ตราบจนรุ่งราง

นางรีบตักแต่ง

ที่เลขปฏิบัติ

แล้วทอดตระกอง

ถูกยอดสงสาร

อย่าได้หลีกหนี

แม่ไปไพรสณฑ์

จักรับเสาะหา

พระเวสสันดร

โปรดช่วยพิทักษ์

ทูลพลางชลนัยน์

นวลนางมัทรี

แม้ยังกลางแกล้ง

สว่างแจ่มแจ้ง

น้ำท่าอาหาร

ทำตามกิจวัตร

ทุกทิวาวัน

สองเขวามาลัย

ของแม่น้า

เจ้าจงอยู่ดี

ไปเล่นไกลตา

ผลไม้โอชา

มาฝากทราวม้วย

ทูลลาภุช

ขอองก็ภูวนัย

ถูกรักปลอดภัย

กลอนเนตรนงคราญ

ภาพย์ยานี

ฝ่ายว่าดาพราหมณ์เฒ่า

มัทรีเข้าไพรสณฑ์

คะเนเอาไว้ถึงกาล

จึงไกลกลาสู้อาสมร

ขามนั้นพระภูธร
 ณ แท่นศิวารมย์
 ใ้ทอดพระเนตรเห็น
 ทรงทราบว่าเป็น
 อันเป็นยอดกุศล
 จึงตรัสสั่งกุมาร
 คูโนนมีกนมา
 ไปเกิดลูกเร็วไว
 ฝ่ายว่าพระชาติ
 พราหมณ์ท่านจะมาขอ
 ทูลแล้วเสด็จไป
 ตาจงส่งยามมา
 ชุชกเห็นหน่อไ้
 แกล้งข่มขู่เสียดก้อง
 องค์พระกุมารสดับ
 หิตพราหมณ์ทราตรไ
 ทำทางข้างดุร้าย
 ขมึงทั้งเสียงดังดัง
 ชุชกตรงเข้าไป
 กราบทูลถ้อยสุนทร

เวสสันดรประทับชม
 พร้อมกันหาและชาติ
 ร่างพราหมณ์เด่นในวิดี
 ฐ จักได้บำเพ็ญทาน
 พระกมล ฐ เบิกบาน
 ชาติเอยเอยอยู่ไซ
 พราหมณ์ชราเห็นแต่ไกล
 เชิญเข้ามาขอขำรือ
 ทูลภูมิเสด็จพ่อ
 ของสักสิ่งจริงจริงหนา
 กล่าวปราศรัยพราหมณ์ชรา
 หลานช่วยรับจับประคอง
 พักตร์ผ่องใสเลิศล้ำของ
 เอ้ย เด็กน้อยจงถอยไป
 เสียงคำทับน้ำตกใจ
 ทักขาน่าชิงชัง
 พุดหยาบคายไม่น่าฟัง
 จึงถอยห่างริมทางจร
 นบภูวนัยเวสสันดร
 ถามทุกข์สุขพระทรงธรรม

ธ ตรีศตอบพราหมณ์ไป

เป็นสุขทุกเช้าค่ำ

พราหมณ์เอ๋ยเชิญนั่งก่อน

ผลไม้ล้วนหวานดี

ตั้งแต่เราอยู่ไพร

ท่านอุตส่าห์แสวง

จงแจ้งกิจจ้านง

ชูชกรีบถนลาน

สมเด็จพระทรวงญาณ

ตรีศตอบค้ำน้คง

บริจาคนิไม่เสียตาย

เพื่อให้ได้สมตาม

แต่ใครให้รอก่อน

จงรอฟอนวลอนงค์

พ่อนพักสักคราตรี

ชูชกตอบถนลาน

ด้วยเกรงว่าพระนาง

โปรดเรียกกุมารา

ท้าวเธอคำรัสว่า

หากได้พบพักตร์พลัน

ตัวเราไชรอยู่ประจำ

ภยันานาไม่ราวี

เพื่อพักพ่อนดัมวารี

จงกินเกิดเกิดเร็วแรง

ไม่มีใครมาถึงแหล่ง

จนพบเราเนาไพรสาณฑ์

ที่ประสงค้อย่างเนิ่นนาน

ขอกุมารทั้งสององค์

จิตเบิกบานสมจ้านง

เราเต็มใจยกให้พราหมณ์

ลูกหญิงชายสองโฉมงาม

ทานบารมีที่ประสงค์

ด้วยมารดรขังอยู่คง

กลับจากหาผลาหาร

วันพรุ่งนี้จึงรับทาน

ข้าไม่รอรอขุฒลา

จักขัดขวางทานศรัทธา

มาไวไวไปด้วยกัน

องค์อัยการรักหลานขวัญ

พราหมณ์จักได้ลากใหญ่หลวง

๑๒๐

ชูชกกราบทูลให้
ต้องหาว่าล่อลวง

อีกกลัวว่าภรรยา
โปรดเถิดพระฤๅษาย

ท้าวเธอจึงตรัสถาม
พราหมณ์เอยท่านจักพา

พราหมณ์ตอบจกมือให้
หรืออาชฌาญไปพลัน

วิชฌมมาลาจันทร์

ฝ่ายสองกุมาร
อกใจไหวหวั่น
ชอกชอนซ่อนบั้ง
แล้วลงวารี

ความเกรงชูชก
สองหน่อพริ้งพริ้น
เงื้อมกริบในน้ำ
พราหมณ์เหลียวมองทั่ว

ข้าคงไม่พ้นทัณฑ์ปวง
ลักกุมารพาลเสียหาย

จักดูคำมิเว้นวาย
อย่าให้ร้อขอทูลลา
ให้ได้ความก่อนไคลคลา
สองทรมวยไปไหนกัน

อยู่รับใช้แม่เมียขวัญ
หากได้กำราคี

ยินสารสำคัญ
พากันเลื่องหนึ่
ถอยหลังทันที
แอบได้ใบบัว

ตกใจเสียขวัญ
กายนั้นสั่นร้าว
เสียวต่ำก้มตัว
ไม่เห็นสองรา

จึงร้องเอ็ดอึง

เหตุใดกันคำ

เกล้งทำสัญญาณ

หนีไปต่อหน้า

ให้ตรัสตอบว่า

ลูกน้องสองคน

แล้วองค์ทรงเดช

แนจิตทรงชัย

ซ่อนในสระศรี

ให้เรียกหน่ออกษัตริย์

ลูกชาลีเอย

ไม่มาช่วยการ

ลูกรักทั้งสอง

นำข้ามกงคา

อันทานยอดกุศล

กัณหาชาลี

ให้ได้กอบกิจ

ผลทานล้ำเลิศ

จักนำปวงชน

แห่งความทุกข์ร้อน

ขององค์ทรงธรรม

เสียดจ้าวจา

ให้กุมารปรีชา

มาหาเหลือใจ

พราหมณ์อย่างกังวล

เราจักมอบให้

สังเกตรอยไป

สองหน่อลอนลาน

จึงมีดำรัส

สุนทรอ่อนหวาน

โยเฉลในธาร

เกือทานบารมี

ปองดูจนวา

สู่ฝั่งวารี

จักดลผลดี

จงเอ้ออาทร

สัมฤทธิ์ด้วยเกิด

ใหญ่ยิ่งสิงขร

ข้ามพื้นสาคร

สู่ฝั่งนิพพาน

ฝ่ายองค์ชาติ

ได้สดับโอวาท

จึงตัดสินใจ

นำจิตกล้าหาญ

ซบแท่นเบื่องมาท

กำสรดโศก

ฝ่ายองค์ทรงชัย

ตรัสถามลูกชา

ชาติทีลว่า

กลัวทุกข์แน่ชัด

รักษาตนจริง

กัณฑ์จึงไป

ท้าวเธอตรัสเรียก

ลูกเอชจมา

กัณฑ์อินถ้อย

ขึ้นมาราบกราน

น้ำเนตรไหลหลั่ง

นบองค์ชนกนาถ

ท้าวเธออุบล้าง

ฟังคำพ้อก่อน

ปรีชาของอาจ

สุนทรอ่อนหวาน

ไม่กลัวพราหมณ์พาล

แหวกธารขึ้นมา

องค์ราชญาติ

เป็นที่เวทนา

ไม่เห็นกัณฑ์

น้องเจ้าไปไหน

ธรรมดาสรพัสตร์

จึงหลักเร็นภย

ยิ่งกว่าสิ่งใด

ให้พ้นคนพาล

เพรียกองค์กัณฑ์

อย่าได้เนิ่นนาน

ก่อแหวกสายธาร

แทบบาทกุร

พรุ่งพรายพรมบาท

สุดแสนอาวรณ์

ทั้งสองบังอร

พ้อมุ่งปรารธนา

จักบำเพ็ญทาน

คือการบริจาค

เป็นทานบารมี

ใครในโลก

แม้อยากเป็นไท

ทองคำพันแท่ง

ส่วนลูกกัณหา

ทองพันแท่งมี

ช้างม้าข้าทาส

ทรัพย์สินเลิศล้วน

จบคำดำรัส

ทรงหลังอุทกธาร

สำแดงแจ้งชัด

ชูชกถนถน

ผู้กระดมัดมือ

มรรคาคุณงาม

กาพย์ยานี

ไม่เรียวหวดเคียวขวับ

หลังไหลและเนื้อตัว

การที่แสนยาก

ถูกรักสองรา

ถึงที่สุดหา

ทำได้ไม่มี

จำไว้คำแพง

สำหรับชาติ

นั้นเป็นนารี

พร้อมตั้งบวรา

มาตราร้อยถ้วน

ค่าไทไพศาล

สูงหัตถ์สองกุมาร

ลงในมือพราหมณ์

ตัดสินอวยทาน

กว่าเถาว์ลัยล้าม

ยุคช่อไปตาม

จักให้เกรงกลัว

สององค์รับร่างสั้นรว

ถูกพราหมณ์โบยเสียงโหยหวน

จุดลากกระชากไป
ผิวพรรณอันอ่อนนวล

หนทางไม่ราบเรียบ
เถาวัลย์พลันหลุดลอย

เจ็บปวดรวดร้าวจิต
โผเข้ากอดบาทไท่

กันแสงสะท้อนอ่อน
ทรงเดชโปรดเมตตา

ลูกขอรอแม่ก่อน
พอได้เห็นหน้าตาม

พราหมณ์นั้นมันเหี้ยมโหด
ไอ้องค์พระทรงธรรม์

ชาลีสราพันถ้อย
ต้องจากแม่มัทรี

ทันใดพราหมณ์ตามทัน
โบยตีกุมารา

ทรงธรรมทอดพระเนตร
สงสารลูกสองคน

ทนทุกข์เวทนา
ทันที่ทันักเห็น

สองอ่อนให้ร้างเชชวน
แตกแฉเห็นเป็นริ้วรอย
ชุกเหี้ยบหินพลาดลอย
ปล่อยสองศรีหนึ่กลับไป
สองชีวิตหวาดหวั่นไหว
สิ้นระรวัทั่วกายา

โอรสผู้วางอนพระบิดา
อย่าเพื่อให้ไปกับพราหมณ์
พบมารดาเพียงกรู๋ยาม
ประสาชาก่อนจากกัน
บุรุษโทษทารุณครัน
ทั้งลูกไซ้ไม่ปรานี
ห้วงน้อนน้อยกุมารี
จักเสร้างสร้อยละห้อยหา

โกรธหุนหันเข้าจุดคร่ำ
พาเดินทางไปกลางหน
ทุกข์ทเวชท่วมกมล
จักลำบากและชากเข็ญ
ไปกลางป่าแสนลำเค็ญ
ธ หวนโกรธพิโรธแรง

แม่เรามาอยู่ไพร
ยังมีไวฑูรย์เคียง

ทันใด ฐ ได้คิด
ถือทานชากเพียงใด

ทรงธรรมร้างบิจิต
ทรงตัดพระทัยจน

ฝ่ายสองกุมารา
หนทางยิ่งห่างไกล

เหนือชากสุดรำพัน
คิดถึงแม่มัทรี

ภาพยลบัง

อันการบริจาคนุตรทาน
เป็นกิจอันยากขออดกุศล

ทันใดเกิดโกลาหล
กระทั่งพรหมโลกไฟศาล

เทวดาในป่าหิมพานต์
ร้องรำคร่ำครวญวนหา

ทวยเทพทั้งหลายปรีक्षा
มัทรีกลับแต่ยังวัน

ธนูชัยกับพระแสง
เพื่ออุกรักพันภัย

สำนักกิจอันยิ่งใหญ่
จักต้องทำสัมฤทธิ์ผล

จึงพิชิตพระกมล
จิตผ่องแผ้วดุจแก้วใส

ถูกพรหมณ์พาฝ่าพงไพร
จากมารดานำปรานี

จนสิ้นวันข้าราชการ
ยิ่งโหยให้ในดวงดาน

มัทรี

แห่งพระจอมอารีย์

หวนไหวไปจน

สดับเสียงกุมาร

ว่าหากกล้า

เมื่อไม่เห็นกุนารนั้น	นางกงจามัลย์
โอดเล่นด้วยความอาลัย	
ในองค์ปิยบุตรสุดใจ	ดวงพระทัย
จักทุกข์เวทนาสาหัส	
เทพจึงแปลงเป็นสามสัตว์	ราชสีห์ดุจนัด
เสือโคร่งเสือเหลืองกรบกรัน	
ไปดักตามทางขวางกัน	อร่ามแสงจันทร์
ขามเมื่อพระนางมัทรี	
ธ เสด็จมาในไพร่ศรี	สามสัตว์ภักดี
พิทักษ์ให้พ้นภัยอันตราย	
กาพย์สุรางคนางค์	
	ฝ่ายองค์มัทรี
แสนทุกข์ทวิ	นึกถึงฝันร้าย
ธ ทรงรำลึก	ระทึกใจกาย
เกรงลูกหญิงชาย	มีภัยแผ้วพาน
	รีบเร่งเสาะหา
ผลไม้นานา	ดกหล่นลนลาน
ทั้งเขม่นพระเนตร	มีเหตุบันดาล
อากาศอนธการ	กรัมนัวทั่วไป

จึงองค์นางนาค
ไม่เคยสังหารณ
เกรงเหตุเกศกษัย

เกิดแก่สัดดา
อากาศวิปริต
นางเร่งบ้ายพัคตร์

ป้าเขาเปล่าเปลี่ยว
ทันใดเห็นชัด
สองด้านซ้ายขวา

จำใจต้องพบ
ยกหัตถ์วันทา
ขอทำนอช้ำขวาง

ห่อนได้ทำผิด
เพื่อหาผลาหาร
อีกถูกสองรา

จิตพรันหวนหวาด
ทรงตรึกนึกใน
แต่ก่อนแต่ไร
เกิดแก่ถูกรัก

หรือกษัยนา
ดลผลประจักษ์
ผิดแปลกยิ่งนัก

สู่บรรณศาลา
เดินพลางนางเหลียว
หวาดเสียววิญญาน
สามสัตว์ขวางหน้า
มีบังกั้นทาง

สุดจักเลียงหลบ
สามสัตว์วัดักทาง
กล่าววาจาพลาง

ข้านี้เคยนา
ตัวข้ำสุจริต
เข้ามาในป่า
เจอจางกัสดา
ที่เฝ้ารอกอย

อย่าได้ขัดขวาง
ข้าจักแบ่งให้
อย่าว่าเล็กน้อย

ที่แปลงกายา
คาดคะเนเวลา
จึงลุกหลักไป

ดวงจันทร์ทรงกลด
ถึงบรรศาลา
บริเวณดงดอน

ไร้ซึ่งศัพทเสียง
คิดถึงลูกน้อย
แม่แสนเป็นห่วง

นวลนางมัทรี
ประทับนั่งอยู่
ลูกหายไปใน

โปรดเปิดทาง
ขอท่านจงถอย
ผลไม้เชิงดอย
ให้ด้วยเต็มใจ

ฝ่ายสามเทวา
เป็นสามสัตว์ไพร
ย่ำราตรีไซร้
ปล่อยให้นางจร

คั่นนั้นอุโบสถ
ผ่องเพ็ญภัสสร
แปลกตาบงอร
เงียบเหงาเศร้าทรวง
ปราศจากสำเนียง

นกกาทั้งปวง
ละห้อยแสดดวง
ลูกอยู่หนใด
เบื่องหน้าฤดู
เห็นองค์ทรงชัย
ดูแปลกกระไร
ไม่เห็นสักคน

พระไม่ตอบความ
ด้วยเหตุอันใด
ขอพระทศพล

ของมัทรีนั้น
ทันใดทรงธรรม์
แนะเจ้ามัทรี

ไม่ห้วงดูรัก
ตกทุกข์ได้ยาก
กลับประพฤติทราม

ได้สดับวาที
ดุจสายฟ้าฟาด
นางนาคทูลให้

แต่องค์ทรงธรรม
สามคราสามครั้ง
พระนางเกลือกกลิ้ง

นางจึงทูลถาม
ยิ่งหมองกมล
ใคร่ทราบยุดล
จงโปรดปราณี

หาไม่ชี้วัน
กม้วยทันที
พลันตรัสว่า
ผู้มีรูปงาม

ไขกลับคำนัก
และสามี่ยาม
ถ้าหากเหลือหลาม
เห็นหรือไร

นวลนางมัทรี
ยิ่งเสียพระทัย
กำผัดหัวใจ
ตามที่เป็นจริง
แล้วทูลถามซ้ำ
ธ ประทับนั่ง
ยังไม่ไหวติง
ด้วยทุกข์อาดูร

ห้วงกুমารา
กลับยังอาศรม
พระสติสุญ

คร่ำครวญหวนหา
เทวษทวิภูณ
ระทมเพิ่มพูน
สิ้นสมปฤดี

กาพย์ยานี

ครานันพระทรงชัย
สำคัญว่ามัทรี
สัมผัสสองค้อยังอุ่น
ธ ประคองนงคราญ
ชุ่มชื่นจนพินองค้ำ
ลูกรักไขหลบหาย
ธ ตรัสตอบโถมตรู
บุศรทานอันสุนทร
ชกลูกสุดแสนรัก
ทาสพราหมณ์ยามยากเข็ญ
เจ้าจงร่วมยินดี
โดยหวังโพธิญาณ
มัทรีสดับถ้อย
ดวงจิตพลันแจ่มใส

ดกพระทัยแสนทวิ
สิ้นชีวาคัมขาคลมปราณ
อำนาจบุญไม่ถึงกาล
พรหมวารีที่พระกาย
แล้วโถมยงทูลฤสาช
ไม่เห็นมาหามารดร
ชอดพธูจงฟังก่อน
พันไซริ้ได้บำเพ็ญ
ยากยิ่งนักให้ไปเป็น
สัมฤทธิ์ผลกุศลทาน
กับพันที่กอบการ
นำปวงชนพ้นทุกข์ภัย
ความทุกข์ค้อยเคลื่อนคลายไป
จึงอนุโมทนา

ในทานยอดกุศล
เสียสละยากจักหา

อันเป็นผลแห่งศรัทธา
ในโลกเห็นเป็นอัศจรรย์

สักกบรรพ

กาพย์ฉบัง

กรานั้นสองกษัตริย์ทรงธรรม์	มีจิตเอกฉันท
ร่วมโสมนัสในบุตรทาน	
องค์อินทร์ ๖ สถิตพิमान	ทรงทราบเหตุการณ์
ทรงเกรงว่ากาลต่อไป	
อาจมีผู้คิดก่อกบฏ	มาขออภัย
นางนาถมัทรีศรีสมร	
หากเหลือเฟือองค์ภูธร	พระเวสสันดร
ใครจักปรนนิบัติทั่วไท	
อย่าเลยจำเราจักไป	โดยเทพราหมณ์ไซริ
ทูลขอมัทรีร้องก่อ	
ได้แล้วถวายกลิ่นภูธร	มิให้เดือดร้อน
ด้วยทานที่ทรงบำเพ็ญ	
กรั้นแล้วองค์อินทร์แปลงเป็น	พราหมณ์ปรากฏเด่น
เบื่องหน้าอาศรมทันที	

ธ ตรีศปราชย์ไมตรี	พราหมณ์ทุลภูมิ
ข้าจักขอพระราชทาน	
พระนางมัทรีนงคราญ	ของกัญญา
โปรดจงบริจาคเถิดหนอ	
ทรงธรรมมิได้รังโร	อวยทานตามขอ
หลังน้ำลงในมือพราหมณ์	
ธ สละชายาโถมงาม	ด้วยหวังในความ
สัมฤทธิ์พระโพธิญาณ	
ธ ทรงพิศพักตร์นงคราญ	ยังกังชันบาน
มิได้ทุกข์ทนหม่นหมอง	
นางทูลว่าเป็นสิทธิ์ของ	กัศดาผู้ครอง
ภรรยาจักทำตามควร	
เห็นน้ำพระทัยเลิศล้ำ	โกสินทร์ขึ้นชวน
ตรีศสรรเสริญทานบารมี	
แล้วจึงทูลแถลงแจ้งคดี	ถวาทของคัมภีร์
กั้นแต่พระเวสสันดร	
แสดงองค์ว่าเป็นอินทร	จักประสาทพร
ตามที่ให้ขอแปดประการ	
ธ ขอให้ได้พระราชทาน	อกภัยโทษกัญญา
ได้กลับครองราชย์ต่อไป	

อย่าให้ ฐ พอพระทัย

การฆ่าคนไขว้

แม้ผู้นั้นมีโทษกรณี

ให้เป็นที่พักอาทร

แก่ประชากร

ถ้วนหน้าในนครสี่ฟ

อย่าให้ผิดประเพณี

ในเหล่าสตรี

ลุแก่อำนาจกามา

บุตรที่พรากรไปไกลตา

จงขึ้นชันษา

กลับมาครองราชย์ต่อไป

ขออาหารทิพย์นั้นไขว้

จงเกิดมีได้

นับแต่วันถึงพระนกร

ให้บริจาทานสุนทร

อันทรพยากร

อย่ารู้สิ้นอย่าเสียตาย

ให้ได้สู่สุคติหมาย

มิพักเวียนว่าย

ได้บรรลुพระโพธิญาณ

องค์อินทร์ ฐ สดับพจมาน

รับทุกประการ

จักต้องสำเร็จสมหมาย

ตรัสแล้วสหสนันย์นี้เลื่อนหาย

องค์พระฤๅษาย

และพระมัทรีปรีดา

มหाराช

กาพย์ยานี

เมื่อพราหมณ์เฒ่าชุก
พาสองกุมาร

ปวงเทพช่วยอภิบาล
ยามคำพราหมณ์ผูกไว้

พราหมณ์เองเกรงสัตว์ร้าย
เทพแปลงเป็นบิดร

แก้เชือกช่วยขกร่าง
เชิญกุมารทั้งคู่

ให้เสวยทิพย์อาหาร
เหนือทิพอาสน์สม

จนรุ่งอรุณทิพย์
ดุจดิมทั้งพี่น้อง

ฝ่ายว่าดาพราหมณ์เฒ่า
มาดูสองกุมาร

ถวายน้ำไม้สัพัน
แล้วรีบเดินทางไป

มาถึงทางสองแพร่ง
หลงเลี้ยวลัดเข้าหน

แกวียนวกตามมรรคา
ไปได้หลืบโศชน์ไกล

สองกุมารให้ปลอดภัย
ที่พฤชาไม้อาทร

แก่เป็นป้าล้าคนนอน
และมารดามาเลี้ยงดู

เป็นนวดพลาญประกองชู
สนานกายหายหมักหมม

กล่อมกุมารให้บรรทม
สุขสบายกลายหม่นหมอง

กลับทำให้ถูกจำจอง
กุมารรอดปลอดภัยพล

กรั้นต้นเขารับถนลาน
เห็นยังอยู่ชื่นชูใจ

ผลไม้อันพอหาได้
เพื่อให้ถึงซึ่งบ้านตน

จึงเทพแสวงบันดาลดล
ทางที่มุ่งกรุงเชตุร

เวลาเพียงครึ่งเดือน

พลาดทิศผิดทางจร

ภาพย์สุรางคนางค์

ให้อู่กู่ภูบาล

ทรงพระสุบิน

ชาวดำสันหัต

หอม^๔รณ^๔ชน^๔แหม่ม

ทรงตัดบัวศรี

เกสรสุกนธา

ให้ไทรหลวงนั้น

ไทรกราบพุดตรง

รักดังแฉดวง

สญชัยฤๅสาย

เสด็จออกท่ามกลาง

บัดดลเทว

ก็ได้เขียนพระนกร

ไข่มรรคากาลังกรรัฐ

ก้นนั้นบันดาล

สญชัยจอมกษัตริย์

จินตนาชาติ

นำดอกบัวมา

สองดอกแรกแย้ม

น้อมถวายราชา

ที่กรรมโสภา

ร่วงลงตรงทรง

ต้นบรรทมพลัน

ทาบฝันลู่ลวง

ราชวงศ์ทรงห้วง

จักกลับ^๔ก้นมา

สดับคำทำนาย

ทรงพระปรีดา

ขุนนางพร้อมหน้า

จึงดลบันดาล

กุมารพี่น้อง

ธ ทอดพระเนตร

ตรัสสั่งบริวาร

ดูกรพ่อพราหมณ์

พามาถึงนี้

พราหมณ์ทูลตอบไท่

เป็นทานแล้วไซ้

นับสิบห้าวัน

ของข้าราช

นำคำของเจ้า

พูดเพราะเพียงใด

สงสัยเจ้านี้

พระเวสสันดร

ดุจสาครใหญ่

ณ อาศรมป่า

ให้พราหมณ์พาสอง

มาหน้าพระลาน

เห็นเหตุเหมาะสมกาล

นำเฝ้าท้าวไท

ธ รับสั่งถาม

นั่นเด็กจากไหน

วิถีทางใด

กุมารสองรา

มีผู้ยกให้

ข้าจึงพามา

ด้นด้นมรรคา

ทราบฝ่าธุลี

ดูกรพราหมณ์เฒ่า

เหลือเชื่อว่าที่

ได้ทานโดยดี

ไปลักเด็กมา

ข้าแต่ภูธร

พระทัยเมตตา

ไท่ประทานมา

บำเพ็ญพรหมจรรย์

ฟังพรหมณ์ภิปราย
ทรัพย์สินเท่าใด
เหตุใดทรงธรรม์

ทูลตอบคดี
ถ้าไรสิ่งของ
บุกกกลั่นหนา

สดับคำฉลาด
รับสั่งว่าปู่
ตัวปู่จึงไม่

ทรงทราบเนื้อความ
คำไต่กุมาร
ดั่งทรงลาดคำ

คำนวณก่านับ
ซุชกดีใจ
บุญตนมากครัน

อำมาตย์ทั้งหลาย
ต่างคำนึกกัน
เชิญไท่ให้บัน
จึงให้ลู่ยกยา

องค์พระชาลี
ข้าแต่อัชกา
เงินทองมีค่า
จักให้สิ่งใด

สญชัยภูวนาด
ของชาลีไชว
นรู้เข้าใจ
ตำหนิบิดา

แล้ว ช ตรีสถาม
ประเม็นราคา
พระหลานสองรา
มาแต่ไพรวัน

ให้เบิกราชทรัพย์
กรบประทานพลัน
ได้ทรัพย์อนันต์
ชื่นชมสมปอง

รับขวัญนัตดา
เครื่องทรงประดับ
บูช่าประคอง

อุ้มพลางทางตรัส
อีกทั้งมารดร
สองกุมารา

ทูลถามภูมี
ข้อมรักลูกตน
พระเจ้าปู่ไซรี

ตรัสตอบนัตดา
ปู่ทำผิดไป
หวังเป็นเช่นเคย

มัทรีองค์อร
ครองราชสมบัติ
ยินดียกให้

สญัษัรธา
จัดพิธีฉลอง
งามสรรพคำของ
อุ้มสองหลานเขา
ชื่นชมโสมนัส
ถามถึงบิดา
ตอนอยู่ไพรพนา
ทูลความตามนัย
องค์พระชาลี
อัมมมนุษย์ไซรี
เหตุผลกลใด
ไม่รักลูกเลย
สญัษัรธา
จริงแล้วหลานเอ๋ย
ใช้อยากเมินเลย
ปู่ให้อภัย
ประสงก์ภูธร
กลับคืนเวียงชัย
ปรางรัตน์กรุงไกร
เพียงไท่กันวัง

กงไม้เสด็จมา
เว้นแต่พระองค์
เสด็จไปยัง

สมดังใจคิด
กลับมาครองราชย์
ธ สดัยพจมาน

ให้ตัดทางผ่าน
ณ เขาวงกต
จัดทัพเกรียงไกร

นั้นหลงมัวเมา
อาหารโอชา
จนธาตุพังกั้น

ให้ผู้เป็นญาติ
ไม่มีใครรับ
กั้นกัณฑ์ครบครัน

ชาลืทุลว่า
ตามจิตคิดหวัง
จำนงจริงจัง
อาศรมสถาน

จึงจักสัมฤทธิ์
ได้องค์กุบาส
ปราสาทโอฬาร
ตกลงพระทัย

ธ มีโองการ
เข้าสู่แนวไพร
เลี้ยวลดเข้าไป
ไปรับภุมินทร์

ฝ่ายชุกกะเฒ่า
สมบัติทั้งสิ้น
สรวมาดัมภิน
มอดม้วยช้วน

ราชะประกาศ
มารับศพพลัน
ทรัพย์สิ้นทั้งนั้น
เป็นของหลวงไป

กาพย์ฉบับ

ครั้งนั้นพระเจ้าสุญชัย
พระชาติทำขบวนทัพ

มีดำรัสให้

ข้างปัจฉิมศรพร้อมสรรพ
ด้วยพราหมณ์ทั้งแปดนำถวาย

ก็ได้คืนกลับ

หลังจากพิรุณโปรยปราย
ถึงอภยามตามกาล

พืชพันธุ์ทั้งหลาย

ขบวนทัพมุ่งสู่ไพร่สาธิต
บันลือเสียงลั่นสนั่นดัง

ข้างแก้วเบิกบาน

ฉกษัตริย์

วิหุมมลาฉัต

สำเนียงถกถ้อง
ฮือฉาวราวไพร
ไต่เวสสันดร
สำคัญว่าคง

หมองกลองหวนไหว
ได้ยินถึงองค์
ภูธรวงง
เป็นพวกไพร่

สองไท่เสด็จล
ใคร่ทราบต้นเค้า
กรั้นเฟ่งพิสไป
ทูลองค์ภูมิ

บนยอดภูเขา
มารร้ายฤดี
อรไท่มัทรี
ไม่ใช่ศัตรู

ไ้จ้งเสด็จลง

เนาต่างที่กัน

สญชัยราชา

หากเราทั้งหมู่

กงเสรว้าโศกนัก

องค์เดียวผันผอน

ส่วนอัครเทวี

เห็นควรเวลา

ไ้จ้งเสด็จมา

ฝ่ายองค์ทรงพรต

ลูกมาราบบาท

มัทรีอรไท

ฝ่ายพระมารดา

ส้องกลั้กททาย

บัดดลลูกยา

เข้ามาทันที้

เข้ากอดสองกุมาร

สำเนียงโหยหวน

ต่างทรงกันแสง

หกลองค์โสกา

สององค์ทรงธรรม์

จิตรันชนชู

ปรึกษากันอยู่

เข้าพบลูกยา

เราจักไปก่อน

ค่อยพูดค่อยจา

สุสติโสกา

จึงค่อยตามไป

ถึงอาศรมบท

จำได้ทันใด

อภิวาททรงชัย

ปลาบปลื้มเปรมปรีดิ์

ค่อยปราฏกาย

ร่ำไห้ยินดี

กัณหาขาลี

มัทรีโศผวา

นงคราญกร้ากรวญ

ต้นต้นวิญญาณ์

แรงรักหนักหนา

สันสมปฤดี

ข้าราชบริพาร
ต่างคนรำไห้
เหล่านางกำนัล
ถึงแก่วิสามัญ

องค์อินทร์ตรีภคตรา
ล้วนทั่วทุกคน
ไม่มีใครลูก
ม้วยวานจึงบัน-

ฝนโบกขรพรรณ
หลังต้องกาชา
ทั้งหกกษัตริย์
ฝนนั้นนับเป็น

ทุกคน^๕พ้นแล้ว
ต่างน้อมอัญชลี
เชิญเสด็จภูธร
ขอเป็นมิ่งขวัญ

เห็นการณ์เป็นไป
สงสารเทวี่
รำพันอึงมี
ล้มไปตามกัน

เกรงว่าปวงชน
หมดสติดับปล้น
ปลุกปลอบชี้วัน
ดาลหายาดฝนเย็น

ซัดสาดลงมา
ใสแดงหยดเด่น
บัดดล^๕พ้นเห็น
สิ่งมหัศจรรย์ครัน

ผ่องแผ้วยินดี
สององค์ทรงธรรม
บทจรพรอ้อมกัน
ที่พึ่งปวงชน

นกรกัณห์

กาพย์ฉบับ

พระเวสสันดรภูวดล
ม่นคงเมื่อสดับราษฏร

มีพระกมล

ที่อาราธนาภุช

ลาผนวชก่อน

กลับคืนเข้าสู่เวียงชัย

จึงทูลถามพระชนกให้

ด้วยเหตุอันใด

เมื่อข้าพระบาทครองธานี

ทศพิธราชธรรมมี

ไฉนองค์ทรงศรี

จึงให้เนรเทศสู่ไพร

กรานั้นราชาสญชัย

ตรัสตอบท้าวไท

พอผิดไปแล้วถูกรัก

ที่ลงโทษถูกลอยอย่างหนัก

หลงคำชวนชัก

เห็นผิดเป็นชอบแปรผัน

เนรเทศลุดไปไพรวัน

ทุกข์ยากมหันต์

ถูกจองชกโทษไปรดอกัย

อันบุตรผู้กตัญญูไซริ

ย่อมจักเต็มใจ

ช่วยเปลื้องทุกข์บิดรมารดา

บัดนี้ลูกจงอำลา

เพศพรพชิตมา

ครองราชย์เป็นกษัตริย์สี่พี่

ธ ทรงอ่อนน้อมภูมิ

สองครั้งพาที่

ท้าวเธอจึงทรงรับคำ

กรันแล้วพระผู้ทรงธรรม

เสด็จสู่ตำ-

นักบรรณศาลาอาศัย

ทรงเปลื้องเครื่องดาบสไพโร
สืขาวบริสุทธิ์ดุจสังข์

ทรงผ้าอำไพ

ทรงดำริเหตุการณ์ครั้ง
อาศรมรักษาพรหมจรรย์

เสด็จมายัง

ได้เก้าเดือนสิบห้าวัน
เป็นยอดจนแผ่นดินไหว

บำเพ็ญทานอัน

ดำริแล้วองค์ทรงชัย
สามรอบเวียนบรรณศาลา

ทำประทักษณได้

แล้วมนัสการบูชา
ด้วยเบญจางคประดิษฐ์

ตรงมุขด้านหน้า

เพื่ออู่ลาเพศบรรพชิต
แห่งองค์กษัตริย์ทรงธรรม

ไปสู่ราชกิจ

ทรงเครื่องราชาครบกวัน
ทรงเครื่องตามราชพิธี

องค์มัทรีนั้น

อภิเษกราชาราชินี
ครองราชสมบัติสมบุรณ์

แห่งนครสี่พี

๕ ทรงระลึกครั้งอาดูร
ร่วมกันมัทรีกัลยา

ผจญทุกข์เพิ่มพูน

ทรงประกาศให้ประชา
มีการมหรสพรื่นเริง

บริเวณวนา

ทุกคนสุขสันต์บันเทิง

ประทีปเปล่ง

ส่องสว่างกลางป่าพนาวิน

กาพย์ยานี

พระนางนาถมัทรี

แสนเปรมปรีดิ์สุดรำพัน

ที่ได้ก่อศรัทธา

พระโอรสและธิดา

พระนางเธอคำรัส

แม่ท้าวตรจรียา

ถือศีลฉันทเอกา

เพื่อจิตแผ้วแผ้วรำลึก

อำนาจบุญฤทธิ์

พึงประสิทธิ์เห็นผลดี

ขอบุญบารมี

จงคุ้มครองป้องกัน

ให้ลูกทั้งสองรา

ปราศโรกาภัยนิรันดร์

กุศลดลบันดาล

ให้ปฐะเอื้ออาทร

สุขเลื่องอยู่เคียงข้าง

ไม่แรมร้างในดงดอน

สบสุขสโมสร

สมดังจิตอธิษฐาน

กรันแล้วสองพระองค์

ได้ดำรงยศตระการ

พร้อมข้าราชบริพาร

เสด็จชมพนมไพร

เปลื้องทุกข์สุขहरษา

เหล่าสัตว์ป่าที่อาศัย

พลอยรอดปลอดภัย

ด้วยเมตตาบารมี

กรันได้เวลาควร

เกลื่อนขบวนสู่ธานี

หกลีบ โชนวิไล

บรรลู่ถึงซึ่งกรุงไกร

๑๔๖

ราชันเวสสันดร
เพียงนั้กในพระทัย

ให้ฝนตกลงมา
บ้านใดได้รับฝน

อันพรแปดประการ
บ้านเมืองรุ่งเรืองรอง

ทรงอาทรผู้ยากไร้
องค์อินทร์นั้นบันดาลคล
เป็นจินตามณีปน
เช่นนั้นไซ้รู้ได้สิทธิ์ครอง
องค์มจวนให้ส่มปอง
ด้วยมีธรรมนำสุขแล

จบเรื่องพระทศชาติ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและประชาชน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นายกำธร สิริกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๒๕๓๑ ๖๖๖๖ ๖๖๖๖

เลขที่

